

ERFGOED
DAG

THUIS

Inspiratiebrochure

Erfgoeddag en Erfgoedweken 2024

INHOUD

02

Introductie |
Zo gewoon en toch
bijzonder

04

Iemand thuis?

10

Weg van thuis

16

Op zoek naar uw
familiegeschiedenis

20

60 jaar migratie naar
België

22

In beweging: thuisgevoel
bij jongeren

28

Jong publiek zoekt thuis

32

Red Star Line verkent
heimwee

36

Tijdens de Erfgoedweken
in de klas werken met
het thema 'Thuis'?

38

Wat geeft ú door aan de
volgende generatie?

41

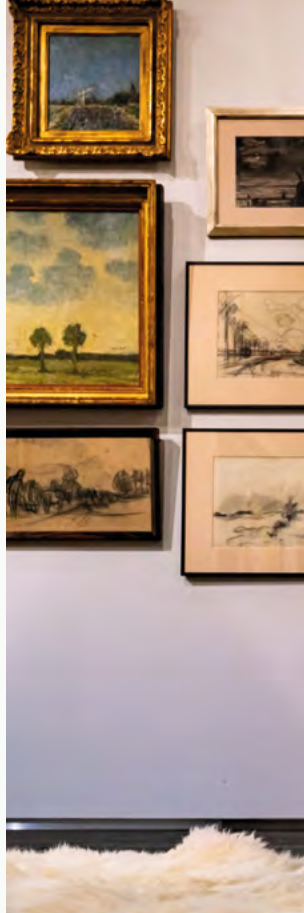
Thuis in de moskee

42

Culinair erfgoed en
tradities

45

Trekkend leven:
beroepen op
verplaatsing

46

Voel u thuis met
liedjes, verhalen en
gedichten

52

Maak een subjectieve
kaart van de buurt

60

Banden smeden met
verhalen

50

Slow art: thuiskomen in
uzelf

56

Capteer de ziel van een
wijk

64

Elders in erfgoedland

68

Praktisch luik

Zo gewoon en toch bijzonder

Beste collega,

Nergens beter dan thuis, wie kent niet de baseline van de gelijknamige VRT-soap? 'Thuis' als spiegel van het dagelijkse, kleine leven, dat toch zo groots kan zijn in zijn *'gewonigheid'* (om psychiater Dirk De Wachter te parafraseren). Hebt u al eens stilgestaan bij de rol die erfgoed daarbij speelt? Bij de aandacht voor de familieverhalen en -tradities, de vele voorwerpen die herinneringen aan geliefden oproepen of die ons net doen denken aan mensen die we liever niet meer tegenkomen? De ontzetting die we voelen wanneer dat ene fragiele voorwerp – nadat het generaties lang werd gekoesterd – door een onhandigheid in ontelbaar veel stukjes kapotvalt op de stenen keukenvloer?

Erfgoed maakt mee een huis tot een echte thuis. Toch? Het thema 'Thuis' voor Erfgoeddag 2024 raakt dan ook iedereen, op de een of andere manier. Dat maakt het ook zo'n fascinerend onderwerp. Bij mij roept 'thuis' – bizar genoeg misschien – een beeld op van een koffer. Een valies. Zoals het koffer-tje dat mijn zus en ik hadden, in rode en paarse ruitestof, om mee te gaan logeren bij oma. Net genoeg kleren en spulletjes erin. Voor enkele dagen weg. Leuk en gezellig. Want we wisten dat – hoe fijn het daar ook was – we weer thuis zouden komen. Het ruitenkoffertje als symbool voor vertrekken en vooral terugkomen dus, en voor het gevoel van heimwee en hunkeren. Herkenbaar? En hoe zouden de generaties voor ons hun thuis ervaren hebben?

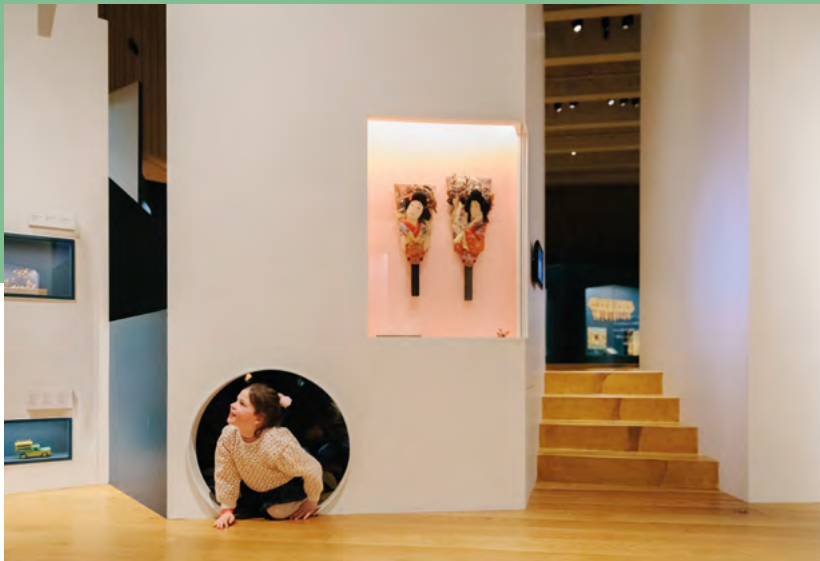
Een andere koffer, die me steeds is bijgebleven, is die die Orhan Pamuk beschreef in *Het valies van mijn vader*. Dat boekje schreef hij toen hij de Nobelprijs voor de Literatuur kreeg in 2006. Het valies waarvan sprake is een zwarte koffer, die zijn vader steeds meezeulde van en naar zijn werk, en waar – zo vermoedde Pamuk als kind toch – heel belangrijke dingen in zaten. Tot hij de koffer in handen kreeg nadat zijn vader was overleden. Het

ding katapulteerde hem terug zijn kindertijd in, naar al de herinneringen en emoties die erbij hoorden. De koffer als toegang tot een verdwenen tijd. En dit terwijl de eigenlijke inhoud van het valies toch minder spectaculair bleek te zijn dan hij ooit had gedacht. Mijn gevoel van 'Thuis' en over 'mijn' erfgoed laten me aan de gelukkige kant vooral diep verbonden voelen met sommige mensen. Aan de schaduwzijde is het dan weer een herinnering aan het verlies van zovele anderen. Ook dit zal voor iedereen herkenbaar zijn.

Ik kijk uit naar deze Erfgoeddag, waarvoor naar jaarlijkse gewoonte opnieuw ontelbaar veel erfgoedwerkers – vrijwilligers en professionals – activiteiten ontwikkelen rond dit inspirerende thema. Deze brochure biedt u alvast een uitgebreid palet aan ideeën en suggesties om u op weg te zetten. Weet uw lokale of regionale coördinator te vinden voor steun en advies. En hou natuurlijk ook de communicatie en de activiteiten van FARO in de gaten!

Namens de hele Erfgoeddag-stuurgroep en het voltallige FARO-team wens ik u een Erfgoeddag en Erfgoedweken vol huiselijke warmte en ontdekkingen toe!

Olga Van Oost,
Algemeen directeur FARO

Iemand thuis?

Roselyne Franken en Tammy Wille

Roselyne Franken en Tammy Wille zijn resp. curator en
publiekswerker bij het MAS.

'Thuis' betekent voor iedereen iets anders. Ook voor wie een huis deelt. Komt dat huis, in de breedste zin van het woord, er zelfs aan te pas? Of het dorp, de stad of het land waar je woont of woonde? Of is je thuisgevoel niet per se verbonden met een plaats? Wat als je nooit een thuis beleefde, maar het je je enkel kan voorstellen? Of zelfs dat niet? En wat als thuis er ooit was, maar nu in herinneringen besloten ligt?

Bepaalde ideeën over thuis vind je over de hele wereld. Maar absoluut zijn ze niet. In de interpretatie en concretisering ervan toont zich een wereld van verschil. Hoe vertaal je dan een thema als 'Thuis', door iedereen anders gepraktiseerd en gevoeld, naar een tentoonstelling? Het MAS (Museum aan de Stroom) en theatergezelschap Studio ORKA bogen zich drie jaar lang over die vraag. Dat gebeurde in dialoog met een vaste adviesgroep van tien Antwerpse gezinnen en vele andere gesprekspartners. Enkel een veelheid aan stemmen onthult een glimp van de gedeelde betekenis van thuis en de verscheidenheid in thuisbeleving. Het resultaat is de familietentoonstelling *Iemand thuis?* in het MAS.

... EN ANDERE VRAGEN

Iemand thuis? Wel als je langsgaat bij Bertha, de rioolkrokodil. Zij is altijd thuis in de tentoonstelling en vertelt met plezier over haar plek in de riool en haar burens in het straatje. Maar wie meer antwoorden verwacht, komt van een kale reis terug. In *Iemand thuis?* worden vooral vragen gesteld, zonder pasklaar antwoord. Je leest ze ook op de muren van de verschillende tentoonstellingssecties. Kinderen en volwassenen worden zo aangemoedigd na te denken over thuis en erover te praten.

De achterliggende thema's en beschouwingen kwamen boven in de vele gesprekken die het MAS en ORKA hadden met de deelnemers van de adviesgroep en talrijke geïnterviewden.

× Heeft jouw thuis een beschermer?

Een gevoel van bescherming en geborgenheid is een essentieel aspect van thuis. Misschien is thuis zelfs dat gevoel. Mensen doen beroep op verschillende middelen om hun huis en thuisgenoten te beschutten en te behoeden voor ongeluk. Sommigen grijpen naar een alarmsysteem

en stevig slot. Maar ook een plek in je huis wijden aan je geloof kan een gevoel van bescherming geven. In *Iemand thuis?* ontdek je meerdere 'thuisbeschermers', zoals een Madonnasculptuur die ooit in een Antwerpse steeg hing en Chinese houtblokdrukken met *menshen*, imposante deurgoden.

× Stopt thuis bij de voordeur?

Voor veel mensen vloeit hun thuisgevoel over in de straat, de buurt, het dorp of de stad waar ze wonen. Dat gebeurt figuurlijk, maar ook letterlijk: met een stoel voor de deur tover je een stuk van de straat om in een extra thuishoekje, om gezellig te babbelen met burens. Thuis en gemeenschapsgevoel zijn vaak nauw verweven. Thuis is dan waar mensen elkaar begroeten en ondersteunen, of elkaar kennen en verbondenheid ervaren.

× Heb jij thuis vaste gewoonten?

Vaste rituelen spelen een belangrijke rol in het thuisgevoel. Het zijn de kleine gewoonten die voor velen het dagelijks leven verrijken. Denk aan samen eten, een boek voor het slapengaan of kijken naar een favoriete soap. 'Thuisrituelen' kunnen zorgen voor een harmonieus gevoel, ritme of orde.

→ Waarschijnlijk Maria Josephina Grijp, Antwerpen, ca. 1900-1925 © Collectie Stad Antwerpen, MAS, AF.04617

× Kan een huis geheimen bewaren?

Privacy heeft een fysieke en emotionele component. Thuis kan een plek zijn waar je je terugtrekt, maar ook waar je je kwetsbaar durft opstellen en je je gevoelens deelt. Verwant aan privacy: soms heerst het illusoire streven maar de reëel voelbare druk om je huis en thuis naar de buitenwereld als 'perfect' af te schilderen. Wie gun je in kijkt achter het (theater)gordijn?

× Welk voorwerp herinnert jou aan thuis?

Thuis is een verzameling herinneringen: grappige verhalen, ontroerende momenten en onverwachte gebeurtenissen die je zijn bijgebleven. Maar wat als enkel droevige of pijnlijke herinneringen verbonden zijn aan wat of waar een thuis hoorde te zijn? Kan dat dan als thuis voelen? Ook als een fysieke thuis verandert of je ver weg bent, sluiert vaak de herinnering. Een geur, geluid of een bepaalde aanraking kan haar onverhoeds oproepen. Of ze zit gevangen in een voorwerp, iets dat gekoesterd wordt, troost brengt of net verdriet. Betekent dat dan dat je thuis kan verhuizen?

THUIS, IN VOORWERPEN VERTELD

Bertha is thuis in *Iemand thuis?* Bezoekers zich thuis laten voelen in de tentoonstelling is echter niet het doel. Daarvoor gaan te veel verschillende belevingen schuil achter dat bedrieglijk simpele woord. Zo kan thuis zich in voorwerpen kristalliseren. Maar welke dat zijn, verschilt. Bovendien, zo las je al, gaat het vaak om de persoonlijke herinnering die deze objecten oproepen. Of zijn het voorwerpen die zich ongemerkt in je hoofd nestelden door ze zo vaak te zien. Bijvoorbeeld dat kleine vaasje op de vensterbank, dat bij het afwassen in een ooghoek opdoemt.

Een tentoonstelling van de voorwerpen die jouw huis tot thuis maken, roept bij een andere bezoeker

niet dezelfde associaties op. Ook een museumverzameling laat zich dus maar moeilijk inzetten om een thuisgevoel op te wekken bij het publiek. Wel kunnen collectiestukken het gesprek en de reflectie over thuis stimuleren. Een uiteenzetting over stilistische kenmerken, gebruikte materialen of zelfs de thuiscontext waarin ze ooit figurerden vormt daarin geen grote meerwaarde. Maar de presentatie van een collectiestuk als visuele metafoer van een idee, verbonden aan thuis of als illustratie van een breed gedragen 'thuispraktijk', dient dat doel wél.

Het uit ganzenveren geconstrueerde salon op de foto belichaamt de herinnering aan thuis: doorschijnend en vluchtig. Zou ze kunnen vervagen?

↑ *Installatie Philippe Van de Velde, scenograaf Studio ORKA*
© Jeroen Broeckx

De in *Iemand thuis?* getoonde objecten en de scenografie, de nieuw gemaakte kunstwerken en multimedia-installaties, de activiteitenstations, de teksten en de vragen op de muur werken alle samen: ze moedigen aan, impliciet of expliciet, tot nadenken over thuis. In wat de tentoonstelling onuitgesproken laat, biedt ze voer voor gesprek. Enkel zo, als ze meer is dan de som van haar delen, kan de *Iemand thuis?*-tentoonstelling het veelomvattende en moeilijk grijpbare onderwerp 'thuis' aansnijden. Maar uitgepraat zijn we nog lang niet ...

Op de foto hiernaast leidt MAS-gids Deborah een klas rond. Dit boomstronkhuisje met vertakte wortels en omringende lichtkrans nodigt uit om binnen te kijken. De installatie raakt aan verschillende thuishema's: geworteld zijn en verbondenheid, de groei en evolutie van een thuis, de dag- en nachtcyclus en routine, en privacy.

IEMAND THUIS? VASTE TENTOONSTELLING IN HET MAS, ANTWERPEN

Meer over het cocuratorschap, de inhoudelijke samenwerkingen en participatieve trajecten die *Iemand thuis?* vormden, leest u binnenkort in: Rowson Love, Ann en Pat Villeneuve (red.). *Dimensions of Curation. Considering competing values*

for intentional exhibition practices. Virginia/Maryland: American Alliance of Museums/Rowman & Littlefield, 2023 (nog te verschijnen).

Workshop *Iemand thuis?* - Lager onderwijs

Tijdens een interactieve rondleiding worden kinderen uitgenodigd om diep na te denken over het complexe begrip 'thuis'. Ze filosoferen samen over wat thuis voor ieder van hen betekent. Het doel is hen bewustmaken van de verschillende factoren die bijdragen aan het gevoel van thuis-zijn en hoe dit voor iedereen anders kan zijn, en zo hun perspectief te verrijken en verbreden. De rondleiding vertrekt vanuit voorwerpen en verhalen in de tentoonstelling die de kinderen inspireren om een eigen verhaal te vertellen. Na de rondleiding volgt een creatieve verwerking in het atelier, waarbij ze hun inzichten en emoties omzetten in een kunstwerk. Hiervoor worden allerlei collagetechnieken en verschillende materialen gebruikt.

Weg van thuis

Tina De Gendt

Tina De Gendt is historica en auteur. Sinds 2018 reist ze de superdiverse wijken van Gent af voor het participatieve project *De Vierkante Kilometer*. Met haar boek *Ons Gedeeld Verleden* (Academia Press, 2023) houdt ze een pleidooi en geeft ze een kader voor democratisering van erfgoed in superdiversiteit.

Thuis zijn is leuk. Maar thuiskomen is nog leuker. Zoals je niet weet wat je hebt tot je het kwijt bent, zo weten weinigen beter wat 'thuis' betekent dan zij die het ooit achterlieten. Migratie-erfgoed blijft grotendeels onontgonnen terrein in Vlaanderen. Deze Erfgoeddag lijkt een ideale gelegenheid om ermee aan de slag te gaan, maar hoe begint u eraan? En wat zijn de valkuilen?

Ja, ik durf het luidop zeggen: niemand die vandaag in Vlaanderen woont heeft géén migratieachtergrond. En akkoord, sommige mensen moeten wel héél ver teruggaan om die roots op het spoor te komen, maar dan nog mag je ervan uitgaan dat in ieders geschiedenis, of het nu gaat om een vereniging of een familie, wel ergens een migratieverhaal zit. Toch weten we over ons migratieverleden amper iets en is het een lens die we zelden gebruiken voor erfgoed.

Op zich is dat niet verwonderlijk: migranten laten vaak heel veel erfgoed achter op de plaats waar ze vertrekken. En als ze ergens aankomen, is het snel erfgoed van daar. Vanaf wanneer spreek je over 'migratie-erfgoed'? En omgekeerd: hoelang geleden of zelfs hoeveel generaties geleden moet je gemigreerd zijn om je erfgoed als migratie-erfgoed te bestempelen?

Een Erfgoeddag met het thema 'Thuis' is een ideale gelegenheid om die grenzen af te tasten: om de collectie te bekijken met een migratieblik, of juist om daar voorbij te kijken en de hand te reiken naar de samenleving rondom. Vandaag heeft een vierde van de Vlamingen buitenlandse roots. Daarmee wordt bedoeld dat de persoon zelf en/of een van de ouders ooit een andere nationaliteit had. Maar migratie gaat over zo veel meer dan een nationaliteit of een lange reis; het gaat ook over nieuwe smaken en onbekende geuren, over grenzeloze liefde en onzichtbaar verdriet, over vreemde munten in je buidel en kledij voor een ander klimaat, over tradities en taal, muziek en ambacht, over leven en dood.

DRIE MISVERSTANDEN

Migratie biedt oneindige mogelijkheden als thema, maar er bestaan ook veel misverstanden over. Een van de belangrijkste is dat het recent is. De kranten staan er weliswaar vol van, maar eigenlijk is migratie oud nieuws. Vlaanderen is van oudsher een kruispunt in Europa. Van de Romeinen tot de Oostenrijkers, de Vikingen tot de Spanjaarden: vanuit alle windstreken is er vroeg of laat wel iemand door Vlaanderen gepasseerd. Wa-

ren dat migranten? Niet allemaal. Maar in het spoor van (wat we hier gemakshalve zullen benoemen als) 'ontmoetingen' werden wel vaak routes uitgezet die mensen jaren of zelfs decennialang gingen volgen. Als immigrant óf als emigrant. Veel tastbaarder zijn de sporen van meer recente migraties. Ook in de 20e en 21e eeuw heeft Vlaanderen zijn portie migratie gehad. De landverhuizers met de Red Star Line, de Joodse vluchtelingen in de jaren 1930, de 65 miljoen ontheemden die na de Tweede Wereldoorlog in Europa rondzwierven, de Italiaanse mijnwerkers die vanaf 1947 de 'kolenslag' binnenhaalden. Allemaal ver van huis op zoek naar een nieuwe thuis. Vanaf het midden van de jaren 1960 kwam de arbeidsmigratie vanuit de Middellandse Zee volop op gang en vanaf de jaren 1980 belandden ook steeds meer vluchtelingen in Vlaanderen: vanuit Venezuela of Ghana, ex-Joegoslavië en later het Midden-Oosten. In de 21e eeuw verplaatsen mensen zich sneller, verder en massaler dan ooit tevoren: als toerist of vluchteling, expat of seizoenarbeider, uitwisselingsstudent of *digital nomad*: allemaal mensen weg van thuis.

Dat brengt mij bij een tweede belangrijk misverstand over migratie, namelijk dat migratie een keuze is. In werkelijkheid is het een label dat vooral achteraf wordt toegekend en bovendien één waar migranten zich vaak tegen verzetten. Uiterst

zelden begint een migratieverhaal met het plan om naar Vlaanderen te migreren. Veel vaker is men hals-overkop vertrokken, vaak zonder bestemming, was men van plan om ooit terug te keren of door te reizen naar Engeland of Amerika. De enige constante in al die verhalen is dat mensen vroeg of laat op een plek belandden waar ze niet meer weg raakten of wilden. 'Blijven Plakken' was niet voor niets de titel die we met het STAM-Stadsmuseum Gent gaven aan de grote migratie-expo van 2014. Dat maakt migratieverhalen ook zo sterk: ze zitten steevast vol verrassingen en plotwisten. Op het moment dat men 'blijft plakken' begint voor velen pas het moeilijke deel van het verhaal: thuis-maken.

Laat dat derde misverstand het laatste zijn dat ik hier benoem: het misverstand over de plaats waar migranten 'thuis' zijn. Ook dat is veel genuanceerder en gecompliceerder dan een keuze tussen 'hier' of 'daar', de keuze tussen 'thuisloos' en 'thuis'. Migranten voelen zich niet per definitie ontheemd, maar soms juist meervoudig verbonden: met zowel het land van herkomst als met dat van aankomst en vaak ook nog met andere plekken tussenin (zoals het herkomstgebied van hun ouders). De plaatsen waar mensen zich mee verbinden zijn heel vaak geen landen, maar eerder steden of wijken van steden, of zelfs specifieke huizen in wijken van ste-

← ↑ © De Vierkante
Kilometer, STAM Gent

den. 'Thuis' is niet altijd een fysieke plek, maar kan ook een zwervend en veranderend idee van veiligheid en geborgenheid zijn. En ten slotte wordt 'een thuis' in migratie zelden gevonden, maar veeleer *gemaakt*. 'Homemaking' gaat over meer dan wat meubeltjes zetten, het is een ingewikkeld proces van toe-eigening op zowel sociaal, politiek, economisch als cultureel vlak.

DIVERS PUBLIEK OF DIVERSE MAKERS?

Veel stof dus om deze Erfgoeddag over na te denken. Maar vooral een uitgelezen kans om de hand te reiken naar mensen met een specifieke expertise over het thema 'Thuis': groepen, verenigingen en individuen met een migratie-ervaring of die migratie als deel van hun erfgoed beschouwen. Veel erfgoedorganisaties kennen deze groepen in de eerste plaats als 'moeilijk te bereiken publiek', maar omgekeerd rijzen bij zelforganisaties van etnisch-culturele minderheden in Vlaanderen steeds meer kritische vragen over het gebrek aan aandacht voor migratie in de erfgoedcollecties. Zo divers als onze samenleving is, zo tijdsloos als migratie is, zo afwezig zijn de stemmen van migranten als het over erfgoed gaat, zo onzichtbaar is het migratie-erfgoed. Het thema 'Thuis' biedt een ideaal platform om relaties met deze erfgoedgemeenschappen te (her)denken: om groepen met migratie-erfgoed

niet aan te spreken als bezoekers, maar als experts op het terrein.

Makkelijker gezegd dan gedaan? Absoluut. De link tussen bestaande collecties en wat leeft in de samenleving is niet altijd makkelijk te maken. Op vlak van migratie-erfgoed hinken we in Vlaanderen ook erg achterop in vergelijking met onze buurlanden, waar grote expertisecentra rond dit erfgoed bestaan.

Maar persoonlijk zie ik die achterstand ook als een kans: zolang er geen kader is, is er ruimte om het kader zelf te creëren, op maat van de organisatie én op maat van de samenleving rondom. In een rurale setting zal dat kader er anders uitzien dan in een grootstedelijke context. Dat gezegd zijnde geef ik

hier enkele voorzichtige suggesties mee voor samenwerkingen rond het thema:

> **Wie organiseert het feest?**

“Diversiteit is uitgenodigd worden op het feest, inclusie is gevraagd worden om te dansen”, zo gaat het riedeltje. Wil u samen iets organiseren, begin dan niet met dingen te bedenken of te plannen, maar zoek partners om iets te organiseren.

> **Vergeet de gemeenschap**

Superdiversiteit betekent vooral dat we allemaal erg verschillen en dat geldt evenzeer voor mensen met migratie-erfgoed. Wil u deze expertise binnenhalen, spreek partners dan niet aan als vertegenwoordigers van een vermeende gemeenschap, maar op hun specifieke kennis, ervaring en visie.

> **Wat wil u tonen?**

Erfgoeddag is een mooie gelegenheid om de collectie te tonen, maar het thema ‘Thuis’ biedt ook mogelijkheden om mensen uit te nodigen om zichzelf in hun eigen omgeving te laten zien. Misschien herkennen mensen zich niet in de collectie en kan u zo op zoek naar opportuniteiten.

Op zoek naar uw familiegeschiedenis

Jan Geypen

Jan Geypen is medewerker bij Histories.

Wist u dat de grootvader van actrice Annick Segal – beter bekend als Rosa Verbeeck in *Thuis* – aan het begin van de 20e eeuw van Roemenië naar Antwerpen gekomen is? Rosa's grootvader integreerde zich snel in zijn nieuwe thuisland en liet zijn achternaam 'Socoleanu di Segal' inkorten tot simpelweg 'Segal'. In een interview met *Knack* vertelde Annick openhartig over haar familiegeschiedenis: "Ik denk wel vaker aan mijn grootvader terug en hoe het allemaal zou gelopen zijn als hij niet de kans had gekregen om hier een levenswaardig bestaan op te bouwen. Het is vreemd hoe weinig er in de familie over dat verleden wordt gepraat. Oost-Europeanen zijn nogal gesloten, komen vooral los als ze gedronken hebben, maar mijn vader drinkt niet. Ik geloof dat ik een van de enigen ben die trots is op die afkomst en er graag over praat. Omdat het mij op de een of andere manier rijker maakt, vollediger."

Familiegeschiedenissen geven houvast en betekenis. Ze vertellen iets over uw identiteit en laten zien dat migratie een verhaal van

alle tijden is. Niet al uw voorouders woonden immers hun hele leven onder dezelfde kerktoren. Vanaf de 19e tot grofweg het midden van de 20e eeuw waren Vlamingen massaal in beweging. In eigen land weken ze uit van het platteland naar de stad en van Vlaanderen naar Wallonië. Of ze trokken de grens over. Gelokt door *'the American Dream'* waagden een 200.000-tal Vlamingen de oversteek naar de Verenigde Staten.

Vandaag kennen we België vooral als immigratieland. België evolueerde op een goede halve eeuw van een relatief homogene samenleving naar een samenleving waarin mensen met een migratieachtergrond een steeds groter deel van de bevolking uitmaken. Men spreekt van superdiversiteit. Mensen met een migratieachtergrond worden zich steeds bewuster van wat familiegeschiedenis voor hun identiteit betekent. We zien een groeiende groep zelfbewuste jongeren met belangstelling en nieuwsgierigheid kijken naar hun voorouders in de context van de grote wereldgeschiedenis. Deze familiegeschiedenissen laten vooral zien dat er niet één wereldgeschiedenis is, maar dat er verschillende kanten zijn aan hetzelfde verhaal. Zo komen we samen tot een completere geschiedschrijving.

↑ Project MamaMito © An Van Gijsegem – Histories

UW EIGEN FAMILIE- GESCHIEDENIS OPZOEKEN: ZO DOET U HET

1. **Het geheugen** | Begin bij uzelf en uw familie. Misschien liggen er nog wel oude foto's, prachtig versierde bidprentjes of mysterieuze erfstukken op zolder? Of u interviewt uw familieleden? Mogelijk vertellen ze nooit eerder vastgelegde verhalen.
2. **Gedeelde kennis** | Ook op het internet kan u een schat aan informatie vinden over uw voorouders. Maar niet alle online beschikbare informatie is correct. Op familiegeschiedenis.be vindt u tips om waarheid van leugen te onderscheiden.
3. **Naar het archief** | Wil u dieper graven? Combineer dan uw virtuele zoektocht met bezoeken aan archieven en bibliotheken. Ga ook eens langs bij de documentatiecentra van Familiekunde Vlaanderen of een lokale heemkundige kring.
4. **Gegevens bewaren en presenteren** | Het komt erop aan om goed te bewaren wat u te weten komt. Wees daarbij zo zorgvuldig mogelijk en doe aan bronvermelding.
5. **Van stamboom tot familiegeschiedenis** | Met de gevonden en bewaarde gegevens kan u een heuse familiegeschiedenis schrijven. Vragen over het verleden vormen hierbij het vertrekpunt. Verder bepaalt u zelf de vorm die het aanneemt. Al eens gedacht aan een fietstocht of podcast over uw familiegeschiedenis?

Opgelet: familiegeschiedenis opzoeken is verslavend. Soms zal u wel enkele hordes moeten overwinnen. Migreerde uw familie pas enkele decennia geleden naar België, dan kan u wellicht minder beroep doen op traditionele bronnen ontsloten via erfgoedinstellingen en archieven. Staar u dan niet blind op een zo ver mogelijk teruggaan in de tijd, maar laat u bijvoorbeeld inspireren door de verhalen van Habiba Boumaâza, Hanane Llouh of Ronny Mosuse op familiegeschiedenis.be of door onderstaande inspirerende praktijken, tips & tricks. Ze geven niet alleen een ruime(re) kijk op wat familiegeschiedenis is, maar reiken ook nieuwe methodieken aan. Eens u weet hoe het moet, rest alleen nog van start te gaan en toe te werken naar een fijn presentatiemoment. Duikt u mee in de voorbeelden?

GENEALOGIE EN FAMILIEGESCHIEDENIS

- > In België zijn familienamen vastgelegd in 1795. Sindsdien kan er weinig aan de spelling van de namen gewijzigd worden en kunnen er ook geen nieuwe namen worden gevormd. Het aantal familienamen wordt uitgebreid door migratie, zoals bijvoorbeeld de Italiaanse familienaam Di Rupo of de Roemeense Segal. Op familienaam.be ontdekt u vlot hoeveel Belgen hun achternaam met u delen.
- > Familienamen werden tot voor kort bijna uitsluitend via mannelijke lijn doorgegeven. Veel familiegeschiedenissen zijn dan ook geschreven vanuit het standpunt van voorvaders. De vrouwelijke variant van een voorvader – ‘voormoeder’ – veroverde pas recent een plaats in het woordenboek. Wil u zelf op zoek gaan naar uw eigen voormoeders? In het webinar ‘Hoe zoek ik mijn voorouders/voormoederlijn op?’ wordt u op weg gezet. In het boek *In haar voetsporen. Op zoek naar onze voormoeders* (Sterck & De Vreese) worden tips voor beginnende en ervaren genealogen gedeeld. En het burgerwetenschapsproject *MamaMito* introduceerde maar liefst 7.800 deelnemers in de wondere wereld van familiegeschiedenis en voormoeders.
- > In *Verborgene Verleden* proberen bekende Nederlanders te achterhalen van welke voorouders ze afstammen, hoe die hebben geleefd en wat ze hebben nagelaten.
- > Blijft u graag op de hoogte van wat er reilt en zeilt in de wondere wereld van de familiegeschiedenis? Kies dan voor een abonnement op *Vlaamse Stam. Tijdschrift voor familiegeschiedenis*.

> Met dank aan dr. Thijs Dekeukeleire (Erfgoedcel Waasland), Prof. Dr. Maarten Larmuseau (KU Leuven en UAntwerpen), Davy Verbeke (UGent-IPG) en Daphné Maes (Histories).

60 jaar migratie naar België

Katrijn D'hamers

Katrijn D'hamers is adviseur participatie en diversiteit bij FARO.

2024 is een bijzonder herdenkingsjaar: het is dan zestig jaar geleden dat België akkoorden sloot met Marokko en Turkije over de zogenaamde 'arbeidsmigratie'. De economie in België had in die tijd veel helpende handen nodig en die werden gevonden in de landen rond de Middellandse Zee. Na de individuele arbeiders volgden vaak ook nog hun familieleden. Dit gezegd zijnde: 2024 is vooral een symbolisch jaar voor migratie, want tal van andere nationaliteiten migreerden al eerder, zoals Grieken, Italianen, Polen, Spanjaarden en Portugezen.

Migratie gebeurt al eeuwenlang, hier en elders. Denk bijvoorbeeld aan de landgenoten die tijdens de Eerste Wereldoorlog hun thuis ontvluchtten naar Engeland, Nederland en Frankrijk. Ook vandaag blijft migratie uit en naar Vlaanderen en de rest van België een feit. Nog steeds verlaten mensen hun huis op zoek naar een nieuwe thuis.

In 2014 stonden verschillende (erfgoed)organisaties hier al bij stil. Toen werd vijftig jaar migratie herinnerd. Sommige organisaties onderzochten aan de hand van archiefmateriaal en mondelinge getuigenissen hoe die beginperiode hier verliep. Er werden verhalen gesprokkeld bij sleutelfiguren en eerstegeneratiemigranten. Doel was om deze ervaringen en getuigenissen tijdig te kunnen documenteren. Daarnaast

doken organisaties ook dieper in het gekoesterde erfgoed van mensen met wortels in migratie. Want welke verhalen horen er bij persoonlijke objecten? Hoe kunnen ook zintuigen als de smaak- en geurzin een connectie met erfgoed oproepen? En gedeelde thema's als gastronomie, feesten en familie brachten op verschillende plaatsen mensen bijeen.

GAAT OOK U MEE OP ZOEK?

En nu? Tien jaar later? Op welke manier geven we erfgoed in de context van migratie een plaats op Erfgoeddag? Sprokkelt u mee de vele verhalen over migratie en het loslaten en zoeken van een thuis? Verhalen over heimwee, verwachtingen, zoeken, onzekerheid, wortels, loslaten en weer opbouwen? Deze editie van Erfgoeddag biedt alvast een prima kader om dat te doen.

OP ZOEK NAAR VOORBEELDEN?

In het FARO-dossier '50 jaar migratie en erfgoed' vindt u heel wat inspiratie. Ook graag aan de slag met migratie tijdens Erfgoeddag? Op 19 oktober 2023 organiseert FARO in Brussel een inspiratiedag. We verkennen samen met welke doelen en doelgroepen u aan de slag kan, en overlopen welke werkvormen u kan inzetten. Aan het eind van deze dag wandelt u buiten met een eerste concreet idee. Meer informatie: faro.be/kalender.

In beweging: thuisgevoel bij jongeren

Winy Ang

Winy Ang is psychiater, geeft les in communicatie en diversiteit aan de toekomstige artsen van de UAntwerpen en werkt in de groepspraktijk 't_verhaal.

Je thuis voelen is een menselijke en levensnoodzakelijke behoefte die iedere mens – jong en oud – heeft. We hechten veel waarde aan het gevoel om ergens bij te horen. Het geeft mensen een betekenisvolle plaats in deze wereld. 'Je thuis voelen' is een gelaagde emotie en niet altijd evident om te definiëren. Het kan gaan over verbonden zijn met een fysieke, concrete plek of een imaginaire plaats, met een gevoel van jezelf kunnen zijn bij bijvoorbeeld vrienden. Het is gekoppeld aan zintuigelijke belevingen (de geur van cake, je lievelingsgerecht ...). Een gevoel van vertrouwen en je veilig voelen staan centraal.

Waar ik me goed voel, ben ik thuis (Erasmus)

Uit onderzoek in scholen blijkt dat 'je thuis voelen' gelinkt is met je gezondheid: zowel je psychische als fysieke gezondheid. Jongeren presteren beter en zijn meer gemotiveerd. Dit benadrukt het belang van 'je thuis voelen' en de noodzaak om aandacht te hebben voor hoe je rekening kan houden met thuisgevoel.

JE THUIS VOELEN IS DYNAMISCH

I like to think of home as a verb, something we keep recreating (Madeleine Thien)

Zoals de Maleisisch-Chinees-Canadese schrijfster Madeleine Thien poëtisch omschrijft: je thuis voelen is een *werkwoord*, iets dat met andere woorden veranderlijk is en vervat zit in dynamische processen. Soms koesteren mensen de illusie dat thuis enkel één vastomlijnde plek is, iets wat een absolute houvast geeft. Het is echter veeleer een gevoel, een ervaring die in beweging is en dus soms heel momentaan aanvoelt. Het helpt om op deze dynamische manier naar thuisgevoel te kijken. Net omdat je het op korte, soms onverwachte momenten kan ervaren, hoef je niet te streven naar het ultieme, vastgelegde thuisgevoel. Je kan je thuis voelen op verschillende plekken en op verschillende momenten.

Jongeren met een migratieachtergrond hebben meerdere wortels die hen op verschillende plekken verankeren. Ze leven op een (on)bepaalde manier in verscheidene realiteiten. De jongeren leren – met vallen en opstaan – navigeren en blijven zoeken hoe ze bruggen kunnen slaan tussen die verschillende (leef)werelden. Dit

is niet altijd zo'n gemakkelijk proces voor hen, het hangt bijvoorbeeld samen met soms verschillende verwachtingen die de omgeving heeft. Als jongeren gevlucht zijn, kunnen ze soms een ambivalent gevoel hebben naar hun plaats van herkomst of de plaats van aankomst. Deze spanningen gaan gepaard met een veellagig zoekproces naar waar en hoe ze zich thuis kunnen voelen. Zeker tijdens de adolescentie brengt dat extra uitdagingen met zich mee.

STILSTAAN BIJ (CALEIDOSCOPISCHE) IDENTITEITEN

Bij de ontwikkeling van jongeren is het thuisgevoel vaak gekoppeld aan de zoektocht naar identiteit en 'beloning'. Identiteitsontwikkeling is een continu proces dat start bij de geboorte. Maar tijdens de adolescentie speelt de identiteitsvorming een nog grotere rol in de ontwikkeling van mensen. *Wie ben ik? Wie wil ik zijn? Hoe anders ben ik dan mijn ouders? Hoe zien anderen mij? Waar voel ik me thuis?* zijn centrale vragen tijdens deze fase. Erbij willen horen is dus een belangrijk deel van dit zoekproces en gaat over leren schipperen en zoeken op welke manier jongeren in de wereld (willen en kunnen) staan.

Identiteit heeft meerdere dimensies en lagen. Denk aan een caleidoscoop. Met iedere beweging ont-

staat met dezelfde elementen een nieuw beeld, een ander perspectief. Die elementen van identiteit zijn o.a. gender, etniciteit, religie, spiritualiteit, seksuele voorkeur, klasse, levensfase, gezin van herkomst, professionele identiteit ...

Het is belangrijk om te beseffen dat niet één dimensie bepalend is voor één persoon en dat je best een caleidoscopische kijk hebt op identiteiten. Soms bestaat het gevaar dat mensen gereduceerd worden tot één dimensie en er allerlei veronderstellingen aan worden gekoppeld. Bijvoorbeeld bij een meisje met een hoofddoek, een jongen met tatoeages ...

Daar waar de caleidoscoop de dimensies op een dynamische manier beschrijft, zoomt het kruispunt-denken in op de kruisingen van deelidentiteiten. Deze kruispunten zorgen voor een bepaalde positie in onze maatschappij, en zijn dus gekoppeld aan het al dan niet hebben van macht en privileges. Ook dit is een dynamisch concept. Het is alleszins zinvol – en niet altijd evident – om stil te staan bij je eigen privileges en rekening te houden met soms beperkte privileges van andere mensen.

MAG IK ER ZIJN? STILSTAAN BIJ REPRESENTATIE

Het is een complex en spannend proces om na te denken welke stem-

men en verhalen geprivilegieerd zijn. *Welke verhalen krijgen een plaats in een maatschappij en welke verhalen worden verzwegen of genegeerd?* In de prachtige Tedtalk van Chimamanda Ngozi Adichie vertelt de Nigeriaans-Amerikaanse schrijfster over *'The danger of one story'*. Ze vertrekt vanuit de anekdote dat haar eerste verhalen gevuld waren met sneeuwtaferelen. Door het horen en lezen van de (louter Britse) verhalen waarmee ze opgroeide, was ze overtuigd dat sneeuw en winter de normale en gewenste setting was van elk verhaal – terwijl ze als kind zelf nog nooit sneeuw had gezien, opgroeiend in het warme Nigeria.

Vanuit die ervaring besepte de schrijfster dat je bewust ruimte moet creëren voor een diversiteit aan verhalen en stemmen. Mensen die in een 'minderheidspositie' staan, worden vaak veel minder gerepresenteerd in de verhalen die ze voorgeschoteld krijgen, of het nu gaat over romans, schoolboeken, tv-programma's, reclame ... Er is vandaag gelukkig meer oog voor, maar er blijven spanningsvelden in de representatie van bepaalde groepen.

De schrijfster Maya Angelou verwoordt krachtig: *"There is no greater agony than bearing an untold story*

inside you". Representatie geeft bestaansrecht aan mensen.

RUIMTE GEVEN AAN THUISGEVOEL: COCREATIE VAN VERHALEN

Hoe gaat u aan de slag met die diversiteit van verhalen? Verhalen die soms onbekend zijn, soms emotioneel ... Hoe verbindt u verleden, heden en toekomst?

1> Bewustzijn en openheid voor verschillende referentiekaders en verhalen

Het lijkt vanzelfsprekend, maar tegelijkertijd blijft dit een spannend proces. Het gaat over het bewustzijn dat u zelf vanuit een bepaald referentiekader naar de wereld kijkt, en dat er – soms onverwachte – verschillen en gelijkenissen zijn met referentiekaders van andere mensen. U kan als erfgoedwerker bewust andere verhalen ontdekken zonder de band met uw eigen verhaal, het 'voor u gekende' erfgoed, los te laten. Dit vraagt een onbevooroordeelde nieuwsgierigheid als basishouding. Deze dynamische kijk zorgt voor een dynamisch proces dat verbindingen aangaat tussen verleden en heden en zo de hand uitrekt naar een gedeelde toekomst.

2> Cocreatie als rode draad

Cocreatie is een proces tussen verschillende partijen, in de eerste plaats tussen jongeren en erfgoedwerkers. Maar die samenwerkingen kunnen ook interdisciplinair worden: contacten met kunstenaars, professionals uit de geestelijke gezondheid, maatschappelijk werkers, buurtbewoners ... kunnen tot inspirerende kruisbestuivingen leiden. Het is boeiend om uit te zoeken hoe u genoeg ruimte geeft aan de participanten (*Wat wordt onze 'creatie'? Hoe gaan we dat samen doen?*) en tegelijkertijd voldoende 'structuur' of leidraad biedt om het proces te ondersteunen en faseren.

3> Creatief zijn, out of the box denken en durven experimenteren

Creatieve werkvormen zijn geknipt om op een verbeeldende manier en met erfgoed rond het thuisgevoel te werken, net omdat woorden soms tekortschieten. Er zijn heel wat creatieve insteken om identiteit en thuisgevoel op niet-verbale manieren te stimuleren en een plaats te geven. U kan film, foto's, voorwerpen, teksten, muziek gebruiken tijdens uw ontmoetingen met jongeren.

In het *Heimwee*-project van het Red Star Line Museum (waaraan ik meewerkte) komen de beschreven elementen mooi samen. Het is de

kracht van het ruimte geven aan verhalen van mensen. Een ander inspirerend project is *Duizend Spiegels* – een samenwerking van Erfgoedlab en AP Hogeschool – dat onderzoekt op welke manieren meerstemmige erfgoed- en herinneringseducatie in de klas aan bod kunnen komen en kunnen bijdragen aan dialoog en burgerschapsvorming bij leerlingen.

TIJD ALS VOEDINGSBODEM

Dit soort projecten vragen tijd. Tijd om te groeien, tijd om op een zo veilig mogelijke manier vertrouwensrelaties aan te gaan, tijd om te experimenteren ... Tijd om stil te staan bij het thuisgevoel van uzelf en van anderen. In combinatie met het geven van ruimte vormt dit een mooi startpunt om te exploreren welke dynamische band er kan ontstaan tussen erfgoed en het thuisgevoel bij jongeren. Boeiende zoektochten die thuisgevoelens een warme wind kunnen inblazen.

MEER WETEN?

- > Publicatie *Speelruimte voor identiteit. Samenwerken aan veerkrachtige identiteitsvorming van jongeren* door Stijn Sieckelinck en Femke Kaulingfreks.
- > Tedtalk door Chimamanda Ngozi Adichie
- > Figuur Madeleine Thien
- > Figuur Desiderius Erasmus
- > Figuur Mary Angelou
- > Artikel 'Hoe worden jongeren wie ze zijn?' door Winny Ang
- > Onderzoek door Jan Willem Duyvendak over je ergens thuis voelen
- > Artikel 'Duizend spiegels. Erfgoededucatie als instrument voor burgerschapsvorming'
- > Heimweeproject Red Star Line Museum.. Zie ook het artikel elders in deze inspiratiebrochure.
- > Artikel 'Emotienetwerken in erfgoed: leren dialogeren over een dynamisch concept van erfgoed'.
- > Podcast 'Klaarwakker' (*De Standaard*) - aflevering 'Wat is thuis?'

Jong publiek zoekt thuis

Hildegarde Van Genechten

Hildegarde Van Genechten is adviseur
participatie | educatie bij FARO.

Erfgoeddag is een perfect instrument om het jonge publiek warm te maken voor erfgoed. Dat merkte u al met de opstart van de Erfgoedweek in 2022. Ook op zondag, Erfgoeddag, wil u natuurlijk graag jonge mensen verwelkomen. Maar hoe doet u dat, deze doelgroep winnen voor de erfgoedzaak? Het lijkt steeds weer die zoektocht naar de heilige graal.

Het goede nieuws is: het thema 'Thuis' leent zich heel goed voor het jonge publiek. Thuis is herkenbaar voor iedereen. De echte vraag is of u van uw werking of activiteit een plek kan maken waar jonge mensen zich thuis en welkom voelen.

THUIS IS WAAR MIJN VRIENDEN ZIJN

We vragen aan een twaalfjarige wanneer hij zich ergens thuis voelt: "Als er mensen zijn die ik ken, mensen met dezelfde interesses; als er dingen zijn die ik leuk vind; als de plek veilig is; als ik er iets kan drinken of eten," somt hij op. Dit antwoord is simpel, allesbehalve nieuw of verrassend, en vast ook niet zo heel erg verschillend van dat van eender wie. Opnieuw, hoe maken we van onze erfgoedorganisatie een plek waar jongeren zich thuis voelen?

In 2020 verzorgde onderzoeker Lode Vermeersch voor FARO een presentatie over tieners in musea naar aanleiding van het evenement Krokuskriebels.¹ 'Tieners zijn onmogelijk?' was de titel van zijn presentatie. Maar na een paar slides veranderde de titel in 'Musea zijn onmogelijk?'. Daarmee maakte hij duidelijk dat we in onze denkoefening rond het bereik van jonge mensen het geweer best van schouder veranderen. Hoe? Door het perspectief van een jongere in te nemen, en te bedenken welke mogelijke drempels een tiener of jongere beletten om een museum, archief, erfgoedbibliotheek of erfgoedactiviteit te bezoeken: 'Ik ga daar alleen zijn', 'Ik ga er niets van begrijpen', 'Wat kan ik daar doen?', 'Het is te duur', 'Ik kan daar niet geraken' ... Drempels maken jongeren onzeker, en dat kunnen ze missen als kiespijn.

Zaak is dus om drempels te detecteren en die aan te pakken of erop in te spelen, en daarover goed te communiceren. En niet alleen via uw eigen gebruikelijke kanalen, maar ook via media en fora waarmee jongeren vertrouwd zijn. Hoe u dat te weten komt? Door goed naar hen te luisteren, te observeren of ... door het hen gewoonweg te vragen. Of nog beter, door hen te betrekken in de organisatie van uw activiteit.

← © Krokuskriebels, fotograaf: Kristof Ghyselincx

Want als informatie en communicatie zilver is, dan is cocreatie goud. Wat jongeren werkelijk over de streep trekt zijn ... andere jongeren, en herkenbaarheid. "Als er mensen zijn die ik ken, mensen met dezelfde interesses", weet u wel? Het kan dus meer dan interessant zijn om jongeren te vragen mee aan het roer te staan bij het bedenken, maken en promoten van uw activiteit. Zo worden het activiteiten van jongeren, door jongeren en voor jongeren.

Zo maakten de erfgoedcellen in West-Vlaanderen een erfgoedspel. Ze deden dat in cocreatie met jeugdleiders: een digitaal en interactief erfgoedspel voor leden van jeugdbewegingen tussen 13 en 16 jaar was het resultaat. Die maken zo kennis met spannende lokale erfgoedverhalen, in de vorm van

een cluedospel, een escapegame, een smokkelspel of een queeste. Samen met Oetang Learning Designers ontwierpen de initiatiefnemers de toolbox Erfgoedspel.be – daarvan kan iedereen, ook u dus, gebruikmaken!

In andere initiatieven werkten kinderen, tieners of jongeren mee aan een audiotour of een tour in de ErfgoedApp, leidden ze bezoekers rond of maakten ze mee een tentoonstelling ... U kan jongeren apart werven via bijvoorbeeld een oproep, of samenwerken met een bestaande jongerenwerking, zoals Erfgoedcel Leuven deed met jongerenwerking MIJNLEUVEN. Het aanbod dat zo tot stand komt, is niet per se altijd alleen bedoeld voor kinderen of jongeren; ook andere mensen kunnen er vaak van meegenieten.

↑ © Krokusriebels,
fotograaf: Kristof Ghyselincx

VRIJE TIJD ≠ SCHOOLTijd

U las het hierboven al: spelen en jonge mensen gaan goed samen. "Als er dingen zijn die ik leuk vind", weet u nog? Met andere woorden: schoolse invulblaadjes hebben hun beste tijd gehad, zeker wanneer u het jonge publiek in zijn vrije tijd wil aanspreken. Wat actie doet het daarentegen altijd goed. In het S.M.A.K. sloten ze met een WhatsApp-challenge aan bij de wereld van tieners. Met boodschappen in WhatsApp worden families of groepen van jongeren door een gids doorheen het museum genavigeerd. Op hun tocht serveert de gids allerlei opdrachten en uitdagingen. Andere musea, zoals het Abdijmuseum en Train World, zetten fotoacties en -wedstrijden op waarbij tieners en jongeren hun foto's (van zichzelf in/en het museum, hoe unieker de plaats en het moment hoe beter) via een hashtag konden delen op Instagram.

Maar een digitaal staartje hoeft niet altijd. Ook jongeren zelf dingen laten maken, *doen*, opent mogelijkheden. Maar noem dat alstublieft niet langer 'knutselen'. Zet bijvoorbeeld een maakplek op poten, zoals het Industriemuseum deed met de Tinker Studio. In een ruimte midden in het museum kunnen bezoekers met allerlei materialen creatief aan de slag. Wat andere bezoekers maakten, dient mee als inspiratie.

En tot slot nog dit: de vrije tijd van kinderen en jongeren situeert zich zelden in de kantooruren. Wellicht dus niet toevallig dat museum- en andere nachten er doorgaans wel in slagen het jonge publiek aan te trekken. Een erfgoednacht op zaterdagavond in uw organisatie, waarom niet? Het kan!

MEER WETEN?

- > FARO organiseert in het najaar de Basiscursus Participatie, met bijzondere aandacht voor cocreatie met jongeren. Check [faro.be/kalender](https://www.faro.be/kalender). Wil u meer lezen over participatie en cocreatie? Snuister dan in het dossier 'Participatie' op de Erfgoedwijzer.
- > Meer info over het onderzoek van Lode Vermeersch: L. Vermeersch, *Van jongerenpanel tot escaperoom. Hoe kunnen musea en erfgoed sites tieners bereiken?* HIVA KU Leuven, in opdracht van Toerisme Vlaanderen, 2020. U kan dit online lezen op [issuu.com](https://www.issuu.com/toerismevlaanderen/docs/zl730359_rapport_eind_nl_17april2020/2)

Eindnoten

- 1 Hij voerde op dat moment daarover een onderzoek vanuit HIVA KU Leuven: L. Vermeersch, *Van jongerenpanel tot escaperoom. Hoe kunnen musea en erfgoed sites tieners bereiken?* HIVA KU Leuven, in opdracht van Toerisme Vlaanderen, 2020.

U kan dit online lezen:
https://issuu.com/toerismevlaanderen/docs/zl730359_rapport_eind_nl_17april2020/2
https://issuu.com/toerismevlaanderen/docs/zl730359_rapport_eind_nl_17april2020/2

Red Star Line verkent heimwee

Eva Begine

Eva Begine is projectmedewerker educatie
en Erfgoedweken bij FARO.

Het Antwerpse Red Star Line Museum werkte met Heimwee. Tussen troost en trots een expo, workshops en methodieken uit rond 'heimwee'. Dat onderwerp past helemaal bij het DNA van een museum over landverhuizers. We interviewden curator en publiekswerker Nadia Babazia over de aanpak. Want de gedachte aan 'thuis' roept heel sterke emoties op.

Vanwaar het idee om rond dit thema te werken?

“We wilden mensen de ruimte geven om over heimwee te reflecteren. Nieuwe inwoners ‘moeten’ al heel veel: Nederlands leren, werk vinden, kinderen begeleiden in dat proces ... en dan is er weinig ruimte om stil te staan en om achteruit te kijken. Maar mensen hebben daar wel nood aan. Die herinneringen kunnen luchtig zijn, maar soms ook heel pijnlijk. We wilden beide niet uit de weg gaan.”

Hoe maakt u heimwee tastbaar?

“In onze zoektocht naar inspiratie werkten de bekende kinder- en jeugdpsychiater Winny Ang en ikzelf het concept van heimweedozen uit. (Elders in deze brochure vindt u ook een bijdrage van Winny Ang.) Daarbij nodigden we mensen uit om via objecten, foto's, geuren en kleuren te vertellen over hun invulling van

heimwee. In gesprekken met mensen die Nederlands leren zochten we zo naar spullen die belangrijk kunnen zijn. We werkten er twee jaar aan en kunstenaar Annelies Van Hullebusch maakte er een (h)oorzine van. Ze maakte illustraties op basis van een aantal heimweesessies die ze bijwoonde. Het (h)oorzine biedt met audiofragmenten een blik achter de schermen. Op die manier delen we ook onze kennis en verduurzamen we onze methodieken.”

Die zintuigelijke aanpak zit ook in het project *Onze Tuin*. Vertel daar eens iets over.

“In onze zoektocht om heimwee te concretiseren, werkten we met kruiden, smaken en eten – die kunnen vaak sterke herinneringen aan het thuisland oproepen. Zelf heeft het museum geen tuin, die vonden we in de leestuin van bibliotheek Permeke in het centrum van de stad. Via de opbouwwerkers van SAAMO vzw brachten we daar een groep vrouwen met een migratieachtergrond samen.”

Welke voordelen hebben samenwerkingsverbanden volgens u?

“We werken vaak samen met organisaties als Atlas wanneer we mensen willen bereiken die Nederlands leren. Atlas werkt samen met scholen en daar zijn deze mensen

al samengebracht. Zo bereik je hen meteen als groep. Er is ook al zoveel te doen, waardoor je heel concreet partners moet aanspreken en moet samenwerken. Bovendien leveren die contacten ons op langere termijn iets op: tijdens het tuinproject leerden we bijvoorbeeld een Syrische vrouw kennen die in haar thuisland leerkracht was. Bij een rondleiding ontdekten we dat ze later ook gids zou kunnen worden in ons museum. Zo blijft het dus niet bij een eenmalig project, maar kunnen we sommige mensen ook laten doorstromen als vrijwilliger.

Wat is de beste aanpak voor samenwerkingverbanden?

“Om een geslaagd partnerschap te creëren, moet je zoeken naar een meerwaarde voor alle partners. Er moet een gemeenschappelijke grond zijn om samen verder te werken aan een thema. Je moet vermijden om als museum ergens te komen en enkel iets te *vragen*. ‘Onze Tuin’ was daar een voorbeeld van: het was onze wens om verhalen te verzamelen, terwijl de vrouwen een veilige plek wensten om samen met groen bezig te zijn. Velen van hen hebben immers zelf geen tuin. Zo creëer je betrokkenheid bij een doelgroep die niet vertrouwd is met erfgoed. Mensen kunnen zich vaak weinig voorstellen bij een erfgoedorganisatie. Je neemt dus best eerst je tijd om vertrouwen te

scheppen. Het is belangrijk om goed te luisteren en altijd helder te communiceren over de verwachtingen op langere termijn. Dat is een kwestie van evenwicht zoeken: je wil je agenda niet opdringen, maar tegelijk wil je wel dat er een activiteit gerealiseerd wordt. Dat proces hoeft niet oeverloos lang te duren, je creëert best een bepaalde spanningsboog. Durf wel los te laten: vertrouwen in het proces is een sleutelbegrip. Vaak ontstaan de mooiste dingen net *en cours de route*.”

“Die verbinding creëer je ook door iets persoonlijks te delen. Zo stak ik een aantal hoofddoeken in mijn eigen heimweedoos en vertelde ik over mijn grootmoeder in Marokko die ons altijd verwende. Het is even zoeken naar het evenwicht in hoe kwetsbaar je jezelf wil opstellen.”

Wat deden jullie daarnaast nog?

“Naar aanleiding van vijf jaar Red Star Line Museum in 2018 nodigden we mensen uit om het verhaal over hun eerste vijf jaren in Antwerpen in kaart te brengen. Zo’n zevenhonderd inwoners waren bereid om te tonen hoe Antwerpen voor hen naast een wereldhaven ook een thuishaven was. Ze dachten na over welke rol de stad speelde bij hun aankomst in België en hoe hun indrukken van de stad gaandeweg veranderden. Daarnaast vroegen

we hen ook naar plekken waar ze tot rust komen, waar ze zich thuis voelen wanneer ze heimwee voelen ... Op een lege kaart van Antwerpen konden ze hun creatieve ei kwijt. Al tekenend, kleurend of schrijvend gaven ze 'hun' Antwerpen weer. Die verhalen bundelden we in een online publicatie. Voor wie zelf aan de slag wil met deze methodiek kan de bundel over taal oefenkansen een inspiratiebron zijn."

"Misschien een tip voor onze erfgoed-collega's? We maakten als museum zelf ook een kaart om na te denken over onze rol en plek in deze stad. Het is een interessante vraag: hoe kan deze erfgoedplek niet alleen een thuis zijn voor collecties maar ook voor de bezoekers? Hoe creëren we een open huis waar mensen zich welkom voelen om neer te strijken? Eenvoudige zaken als thee en koekjes helpen zeker om een setting te creëren die gezelligheid en rust uitstraalt. Nog beter is het als bezoekers dat zelf in handen durven te nemen: dat is een signaal dat ze zich helemaal 'thuis' voelen. Geef hen dus ook een gevoel van eigenaarschap."

Tot slot: hebt u nog tips over hoe we dit gevoelige thema het beste (niet) aanpakken?

"Het is inderdaad een gevoelige kwestie en daarom raad ik ook aan om hier met meerdere begeleiders

aan te werken. Eén persoon kan de rode draad bewaken, maar het is wel belangrijk als er anderen zijn die het proces mee in de gaten houden. Bij sommige mensen doe je een potje vol emoties open en daar moet je oog voor hebben. Je moet tijdig inzien dat je op bepaalde momenten misschien best wat gas terugneemt, zeker als de groep wat groter is. Dit is geen waarschuwing om het thema dan maar uit de weg te gaan: het is de maatschappelijke rol van een erfgoedinstelling om niet alleen een collectie te bewaren maar ook net een plaats te zijn voor die emoties. Laten we samen een ruimte creëren waar die dingen mogen gezegd worden."

MEER WETEN?

VRT Radio 1 ging in het programma *De Wereld van Sofie* ook in op het thema heimwee, onder andere samen met Nadia Babazia. Max Vrijens bespreekt in een andere aflevering hoe heimwee doorheen de tijd anders werd ingeschat. Tot slot is er een aflevering met psycholoog Ad Vingerhoets over het thema.

Tijdens de Erfgoedweken in de klas werken met het thema ‘Thuis’? Hoeft niet, maar mag!

Eva Begine

Eva Begine is projectmedewerker educatie en Erfgoedweken bij FARO.

Tijdens de Erfgoedweken kan u met diverse erfgoedverhalen naar scholen trekken, maar u kan er ook voor kiezen om rond het thema van Erfgoeddag te werken. Voelen kinderen zich thuis in de klas en in de school? Welke voorwerpen of gebruiken doen hen denken aan thuis? Missen ze een thuisgevoel? Wanneer voelen ze heimwee? Vragen als deze kunnen heel boeiend zijn. U kan er speels mee aan de slag gaan, maar evengoed levert het diepgaande gesprekken op. We stellen een aantal inspirerende werkvormen voor.

THUIS IN DE KLAS: HET WELBEVINDEN IN DE KLAS VERGROTEN

Leerlingen doen op school ontzettend veel kennis en vaardigheden op en dat leertempo kan wel eens een uitdaging zijn. Soms kan even vertragen op een niet (of toch niet uitsluitend) cognitieve manier dan een welkome afwisseling zijn. Zo kan u via 'slow art' alle zintuigen aan bod laten komen. Hoe proeft, ruikt en voelt een thuis? Welke geluiden associëren ze met thuis? Elders in deze brochure leest u tips om met slow art aan de slag te gaan.

FILOSOFEREN MET KINDEREN

Filosoferen enkel iets voor academici? *Think again!* Ook kinderen kunnen

filosoferen wanneer u de juiste speelse en creatieve werkvormen inzet. Wil u kinderen uitdagen in hun denken, dan kan een goed (prenten)boek het startpunt zijn. Welke gevoelens herkennen ze in de illustraties? Kunnen ze voorstellen hoe een personage zal reageren in het vervolg van het verhaal? Wat zouden ze zelf anders gedaan hebben? Zo kan een (voor)leessessie tegelijk een verrijkende denkactiviteit worden. Wenst u inspiratie of ondersteuning om met kinderen te filosoferen? Verschillende organisaties zijn hier al bedreven in.

Zo focust Denkkaravaan op filosoferen met kinderen en jongeren over kunst en boeken. Ze begeleiden ook professionals die met het jonge publiek willen filosoferen. In *Vragenvulkaan*, hun filosofeerspel, zitten talrijke opdrachten waarmee u zo aan de slag kan. Bij een van de opdrachten laat u kinderen in 10 minuten een legohuis bouwen dat 'af' is. Als vanzelf kan u daarna in gesprek: wiens huis is het meest 'af'? Wat bepaalt of een huis 'af' is? Kan u dit spel verrijken door erfgoedobjecten toe te voegen die onze huizen vroeger en nu tot een thuis maakten? Hoe zit het met andere tradities en gebruiken die een huis tot een thuis maken?

FiloZoo wil kinderen en jongeren prikkelen om te filosoferen over natuur, wetenschap en techniek. Ze werken hiervoor samen met scholen, maar ook met musea en andere onderzoekers.

Wat geeft ú door aan de volgende generatie?

Anne-Cathérine Olbrechts en Hendrik Vandeginste

Anne-Cathérine Olbrechts is adviseur behoud en beheer bij FARO.
Hendrik Vandeginste is consulent bij Histories.

Thuis verzamelen we heel wat dingen die voor ons en onze omgeving een bijzondere betekenis hebben. Een souvenir dat we meebrachten van op reis, foto's van een memorabel moment, een verzameling objecten verbonden aan onze passie die we jaren geleden zijn gestart en verder aanvullen ...

Voor ons zijn dergelijke hebbelingen waardevol, maar hoe denkt onze omgeving erover? Als we over onze passie vertellen en meegeven waarom onze verzameling zo betekenisvol is, kunnen we samen beoordelen of we ze willen doorgeven aan de volgende generatie. Zo ontstaat erfgoed dat van betekenis is voor onze directe omgeving of, meer nog, voor de buurt, voor een regio of, wie weet, zelfs voor Vlaanderen.

Vaak situeert die waarde zich niet in het financiële. Ieder voorwerp draagt heel wat in zich. Zo kan iets omwille van zijn schoonheid, betekenis binnen een groep, de herinnering die het oproept enzovoort ... de moeite worden bevonden. Samen overleggen waarom het de inspanning waard is om het te bewaren zorgt ervoor dat een voorwerp voor meerdere mensen duidelijker een echt erfgoedobject is. Zo'n proces noemen we waarderen.

Om te bepalen wat erfgoed uit een thuiscontext is, moet u samen met anderen (uit uw familie, vereniging, straat, buurt of dorp ...) waarderen. Voor iedere generatie zijn andere zaken de moeite. Voor iemand die graag in de keuken staat, zullen andere voorwerpen van belang zijn dan voor wie zijn eten altijd aan huis laat leveren. Nodig mensen uit uw omgeving uit en vraag hen om een object mee te brengen dat hen een thuisgevoel geeft. Dan kunnen jullie elkaar vragen stellen zoals:

- > Wat is uw favoriete voorwerp (los van het voorwerp dat u zelf meebracht)?
- > Roept het object herinneringen op?
- > Vindt u het mooi?
- > Wat fascineert u, welk verhaal vertelt het object?
- > Welke van de voorwerpen wil u behouden voor de volgende generaties? Welke niet en waarom?

Door elkaars mening te delen geeft u een nieuwe dimensie aan het object en ontdekt u vaak meerdere waarden en betekenissen. Waak erover dat één persoon de taak op zich neemt om anderen enthousiast te maken voor het delen van hun passie. Respecteer ook elkaars mening: elke mening telt, ook al wijkt ze af. Dan pas wordt het boeiend en worden alle waarden zichtbaar.

Denk verder bijvoorbeeld ook eens aan de organisatie van 'een Mu-

seum voor een Dag'. Spreek vooraf, in de aanloop naar Erfgoeddag, met een erfgoedgemeenschap of buurt af om objecten te verzamelen over een specifiek thema. Iedereen brengt voorwerpen mee en deelt zijn verhalen met het publiek. Voorbijgangers worden aangespoord om eveneens objecten aan te brengen en hun verhalen te delen. Zo ontstaat stilaan een Museum voor een Dag. En ... erfgoed speelt hier een rol als verbindende factor. U leert mensen kennen en wie weet legt het de kiem voor een groep in de buurt of rond een specifiek thema?

SCHATTEN OP HET SPOOR

Bij heel wat mensen thuis bevindt zich een schat aan foto's. Van een heleboel verenigingen, bedrijven ... is dat fotomateriaal zelfs het enige overgebleven spoor. Niet iedereen kan de waarde van deze afbeeldingen goed inschatten. Daardoor zijn ze vroeg of laat onvindbaar, of worden ze vernietigd. U kan als organisatie proberen om die afbeeldingen op het spoor te komen, bijvoorbeeld met een scandag. Gedurende enkele uren plaatst u een scanner op een aangekondigde plaats en nodigt u mensen uit om langs te komen. U kan de meegebrachte foto's digitaliseren en zo uw collectie groter maken. De eigenaar krijgt zijn afbeelding uiteraard terug, samen met een gedigitaliseerd exemplaar. U kan de actie gericht maken door aan te geven naar wat

u op zoek bent, bijvoorbeeld in het kader van een tentoonstelling of tijdschriftartikel.

U kan ook ruimer gaan, met andere dragers zoals film of dia's. En ook ander erfgoed komt in aanmerking. En mocht blijken dat uw scanner de toevloed niet aankan, dan hebt u toch een beeld van wat er zich thuis bij mensen bevindt. Een extra scandag is gemakkelijk georganiseerd ...

Waar u best op let:

- > Houd rekening met de goede praktijk van scannen en digitaal bewaren. U legt best uit welke kwaliteit de organisatie nastreeft.
- > Geef ook uitleg (bij voorkeur in een schenkingsovereenkomst) over wat u met de foto's gaat doen (GDPR/auteursrechten/...).
- > Probeer van de schenkers te horen welk verhaal de foto toont: wie staat er op, wat is de gelegenheid, waar en wanneer is de foto genomen, wat is er bijzonder ...?

MEER WETEN?

- > In het dossier 'Wat is waarden?' op de Erfgoedwijzer leest u meer info over waarderingstrajecten.
- > Inspiratie en praktische tips voor het organiseren van een Museum voor een Dag vindt u op de website van tapis plein (nu Werkplaats immaterieel erfgoed).

Thuis in de moskee

Karim Ettourki en
Sarah El Moussaoui

Moskeeën, en bij uitbreiding ook andere cultusplaatsen zoals kerken en synagogen, vervullen belangrijke functies voor gemeenschappen. Vaak fungeren ze als ankerpunten en veilige havens voor geloofsgemeenschappen. Tegelijk zijn ze plekken waar contacten worden onderhouden, taal en cultuur worden beleefd en informatie over uiteenlopende zaken wordt uitgewisseld.

Voor moslimgemeenschappen zijn moskeeën plekken waar mensen zich thuis voelen. Ze zijn meer dan louter gebedsruimtes. Ze vervullen functies bij overgangsrituelen, bieden ruimte voor educatieve activiteiten en zijn plaatsen waar sociaal-culturele tradities worden overgedragen.

In 2024 is het vijftig jaar geleden dat de islam in België als eredienst werd erkend. Naar aanleiding van die verjaardag werkt KADOC i.s.m. een breed netwerk van lokale en landelijke erfgoedspelers aan het project *Hilāl. 50 jaar islamitische eredienst in Vlaanderen (1974-2024)*. Door samen te werken, te onderzoeken, te documenteren, te bewaren en te tonen, geeft het project betekenis aan islamitisch erfgoed. Het voegt nieuwe perspectieven toe, draagt bij tot empowerment en brengt een beladen thema op een serene manier in de publieke belangstelling.

Het project is veelzijdig in zijn opzet, maar het zwaartepunt ligt op de publiekswerking. Daar liggen ook kansen voor de professionele erfgoedactoren. Heel wat moskeegemeenschappen willen af van de stereotiepe beeldvorming en werken graag mee aan projecten die een ander beeld brengen van 'de islam' en 'de moslim' in de publieke ruimte. De gemeenschappen het woord geven tijdens rondetafelgesprekken en *oral history*-trajecten, het tonen van islamitisch erfgoed via het openstellen van moskeeën, het in beeld brengen van het moskeeleven via een beeldboek of via een expo zijn allemaal beproefde recepten.

Hebt u interesse om dieper in dit thema te duiken voor Erfgoeddag 2024? Neem dan uw tijd om deze gemeenschappen te leren kennen en ga bij islamitisch erfgoed vooral voor activiteiten waarbij de gemeenschappen het gevoel hebben dat ze er ook zelf iets aan hebben. Juist daar ligt de meerwaarde van meerstemmigheid in een samenleving.

> Karim Ettourki en Sarah El Moussaoui zijn projectmedewerkers bij KADOC KU Leuven. Foto: © Project Hilāl

Culinair erfgoed en tradities

Sven Lefèvre

Sven Lefèvre is verantwoordelijk voor de ontsluitings- en publieksactiviteiten rond en met de Collectie Bulskampveld bij het CAG.

Wie denkt aan thuis, denkt onvermijdelijk aan eten. Het eten van vandaag, maar ook recepten van vroeger zoals dat ene gerecht dat niemand beter klaarmaakt dan grootmoeder. Wat we eten en met wie leert ons veel over wie we zijn en waar onze thuis is. Voeding is verweven met de eigen identiteit en afkomst. Migratie, toerisme en de globale wereldeconomie hebben de voorbije eeuw een belangrijke invloed gehad op wat we vandaag op ons bord krijgen. Door de vermenging van culinaire tradities ontstonden nieuwe klassiekers, denk maar aan de Vlaamse versie van spaghetti bolognese, die in tegenstelling tot de originele Italiaanse veel groenten bevat. Bovendien is eten een sociaal gebeuren. Met wie we eten, voedsel delen, is niet zonder betekenis.

OP ONDERZOEK DOORHEEN ONZE EETGEWOONTES

Over de evolutie van onze eetgewoontes in België is de voorbije decennia al heel wat geschreven. Een uitgebreide bibliografie is te vinden op de website van Centrum Agrarische Geschiedenis. *Arm en rijk aan tafel* van Peter Scholliers is nog steeds een goede introductie op de ontwikkelingen van de voorbije

twee eeuwen. Yves Segers onderzocht in *Kattentongen, ezelsoeren en varkenspoten. Onze keuken in de 20ste eeuw* hoe de samenstelling van *Ons Kookboek*, de Vlaamse culinaire bijbel, evolueerde sinds de eerste publicatie in 1927. Ook Anneke Geyzen baseerde zich voor haar boek *De smaak van thuis* onder meer op deze culinaire parel. Ze ging na in welke mate producten en gerechten onderwerp waren van vererfgoedingsprocessen. En uiteraard zijn er nog vele andere publicaties, materieel en immaterieel erfgoed (zoals kookboeken, menukaarten, keukengerei, receptenschriftjes), die getuigen van het rijke culinaire erfgoed verbonden met onze thuis.

LAAT ONS ER EEN CULINAIRE ERFGOEDDAG VAN MAKEN

Elke plek, elke kamer heeft wel iets met eten. En die kunnen het vertrekpunt zijn voor allerlei erfgoedactiviteiten. Aan de ontbijt-tafel start de dag met koffie of thee, pistolets en ander lekkers dat onze broodcultuur te bieden heeft. In het koepelproject *Koffiestories* gingen we bij CAG niet alleen op zoek naar het rijke koffie-erfgoed in private en openbare collecties, maar zoomden we ook in op de sociale betekenis van koffie in verschillende culturen. Zo is de Syrische koffie bij uitstek

↑ © Sarah Kaerts, 2020. *Werkplaats immaterieel erfgoed.*

geschikt om gasten te verwelkomen. Alle info bundelden we in een boek en een dynamische expo die ook online te bekijken is.

Naast de keuken bevindt zich niet zelden de voorraadkamer, waar droge voeding, conserven en vroeger dikwijls ingemaakte groenten en fruit uit de eigen moestuin werden bewaard. Voor velen is de moestuin een bijzondere plek, misschien wel de favoriete plek thuis. Hier wordt geëxperimenteerd met zaden en plantjes, wordt gezwoegd

en geoogst, wordt de opbrengst fier gedeeld met de buren en intensief verwerkt. Dat de smaken uit de moestuin verbonden zijn met thuis blijkt uit het verhaal van Mustafa in de *MOES-tuinexpo*, die een pompoen uit zijn Turkse geboortedorp liet overkomen om de zaden in de moestuin in Herent te planten. De vele moestuinfoto's die opdoken tijdens het project geven een inkijk in de evolutie van het dagelijks leven thuis en in de tuin.

Het gevoel van thuis zijn of thuis komen is niet alleen verbonden aan de eigen woning. Ook wanneer we terug van vakantie de grens oversteken of landen op de luchthaven, voelen we ons opnieuw 'thuis'. En snellen we dan niet meteen richting frietkot? Om de frietjes van bij ons, in een puntzak en met mayonaise, smakelijk te savoureren.

Trekkend leven: beroepen op verplaatsing

Jeroen Janssens

"Ik word ziek in een huis. Het lijkt alsof de muren op mij afkomen! In een huis hoor je andere geluiden dan in een woonwagen. In een woonwagen ben je rap buiten en zie je alles gebeuren." (Citaat van een woonwagenebewoner uit Herentals)

Woonwagenebewoners hebben een nomadische cultuur. Dat betekent niet alleen dat ze rondreizen, maar ook dat hun gedragingen eigen zijn aan een flexibel bestaan. Hun flexibele houding staat in contrast met de sedentaire maatschappij waar afspraken en regels logisch zijn. De woonwagen staat symbool voor hun grote drang naar vrijheid. Zelfs voor woonwagenebewoners die in een huis wonen, blijft de woonwagen het symbool van hun culturele identiteit. Het vrijheidsgevoel en het leven in familieverband staan centraal.

SAMENWERKING TUSSEN ERFgoedcel EN WOONWAGENEbewONERS

Samen met het Minderhedenforum en de Dienst Gelijke Kansen van de stad Herentals rolde Erfgoedcel Kempens Karakter tussen 2017 en 2018 een project uit rond een groep

woonwagenebewoners. Foto's van vroeger, erfgoedmateriaal en vooral veel verhalen brachten deze voor velen onbekende wereld dichterbij.

TENToonSTELLING EN DIGITALE ONTSLUITING

Het project resulteerde in een tentoonstelling die een selectie uit de persoonlijke collecties van de Herentalse woonwagenebewoners toonde en die ook een virtuele neerslag kreeg op kempenserfgoed.be. In diezelfde periode liep bij het Minderhedenforum een breder traject om met de cultureel-erfgoedsector aan de slag te gaan met het woonwagenerfgoed. Het leverde de erfgoedsector in 2017 zelfs 'De Gouden Woonwagen' op. Kempens Karakter blikt terug op een leerrijke samenwerking en deed dankzij dit project heel wat kennis en inspiratie op. Eén gouden tip? Zoek sterke partners. Zo bleek de samenwerking met het aanspreekpunt voor de woonwagenebewoners bij het stadsbestuur voor dit traject essentieel.

> Jeroen Janssens is algemeen coördinator bij Erfgoedcel Kempens Karakter.
Foto: © Erfgoedcel Kempens Karakter

Voel u thuis met liedjes, verhalen en gedichten

Elien Doesselaere

Elien Doesselaere is adviseur immaterieel erfgoed
en communicatiemanager bij FARO.

Mensen migreren. Dat doen we al eeuwenlang, omdat de omstandigheden ons daartoe dwingen, of omdat we dat zelf willen. Vaak nemen mensen dan niet hun hele hebben en houden mee. Enkel de hoogst essentiële spullen worden ingepakt. Wat neemt iedereen dan wél mee? Zijn moedertaal. En ook: liedjes om samen te zingen, gedichten om voor te dragen en verhalen om te vertellen. Of nog: woorden die troost bieden.

Wordt u gelukkiger wanneer u in een woonzorgcentrum uw eigen taal hoort en spreekt? Of dat nu een dialect is of de taal waarin u opgevoed bent. Dat was de vraag die Leonie Cornips, hoogleraar Taalcultuur aan de Universiteit van Maastricht en Jolien Makkinga, sociaal-cultureel antropologe aan het Meertens Instituut, samen onderzochten. Het korte antwoord? Ja! Om hun onderzoek tot bij de bewoners van woonzorgcentra te brengen, namen de onderzoekers Stichting Audio onder de arm. Makers uit journalistiek, theater, technologie, erfgoed, zorg en ouderen maakten samen een podcast en klankkast. Deze reizende, unieke kasten strijken neer in woonzorgcentra, wijkcentra en ook musea, waar senior Miet in

Brabant of Mariette in Belgisch-Limburg vertellen in de streektaal van de locatie. En soms in het Nederlands of Vlaams. Kwestie van niemand uit te sluiten. Goed om te weten: een klankkast met de Turkse Meral is in de maak. Ook u kan hiermee op Erfgoeddag aan de slag. Benieuwd hoe? We stellen u graag nog twee andere erfgoedorganisaties voor die u hierin al voorgingen.

ONTBIJT MET EEN VERHAAL - ERFGOEDECEL WAASLAND

Samen eten, het blijft een sterk verbindende activiteit. Erfgoedcel Waasland ging nog een stapje verder. Tijdens *Ontbijt met een verhaal*, dat op regelmatige basis plaatsvond in Lokeren en Kruibeke, kwamen mensen met verschillende culturele achtergronden samen om, aan de hand van volksverhalen uit binnen- en buitenland, elkaar beter te leren kennen.

Tip: immaterieel erfgoed doorgeven doet u niet alleen, maar samen. Wil u aan de slag met (het voordragen van) gedichten, (het vertellen van) verhalen of (het zingen van) liedjes, dan vindt u een sterke partner in uw plaatselijke jeugdbeweging, muziekschool of school om hierrond

← © Lore Steveninck i.o.v.
Erfgoedcel Waasland

samen een activiteit of programma uit te werken.

SPROOKJES VAN THUIS - AMSTERDAM MUSEUM

Sprookjes zijn universeel en roepen vaak sterke gevoelens op van herkenning, nostalgie, thuisgevoel, heimwee. Vanuit die vaststelling maakte de Oekraïens-Nederlandse theatermaker Anastasiia Liubchenko op vraag van

het Amsterdam Museum de familievoorstelling *Sprookjes van Thuis*. Ze baseerde zich hiervoor op vier Oekraïense sprookjes, vol humor en fantasie, en vertaalde ze naar tekst, beweging en muziek. Zowel Oekraïense vluchtelingen als Nederlanders, professioneel actief in het theater, zijn betrokken. Op amsterdammuseum.nl leest u meer over dit project.

GRONDSTOF NODIG VOOR UW ACTIVITEIT OP ERFGOEDDAG? DEZE BRONNEN HELPEN U VERDER OP WEG.

Via deze websites vindt u in een handomdraai gedichten terug:

- > Poetryinternational.com is een rijke website met gedichten van over de hele wereld, letterlijk. U kan er zoeken op een specifieke dichter of taal, maar evengoed filtert u op land of op de titel van een gedicht.
- > Via Lyriklined.org luistert u naar poëzie, of dat nu in het Arabisch, Turks, Swahili of Nederlands is.

Deze boeken, met gedichten en verhalen uit de vier windstreken, zijn te vinden in uw lokale bibliotheek:

- > *Van Dante tot Neruda. 123 wereldgedichten om uit het hoofd te kennen.* Samengebracht door Koen Stassijns en Ivo Van Strijtem. Een klassieker, waarbij 'wereld' eerder kan opgevat worden als 'onvergetelijk'. De oorspronkelijke versie staat naast de Nederlandse vertaling.
- > *De mooiste van de hele wereld: de moderne wereldpoëzie in 333 gedichten* doet alle continenten aan. Eveneens samengesteld door Koen Stassijns en Ivo Van Strijtem.
- > Marita de Sterck verzamelde sprookjes bij mensen met een migratieachtergrond. Welke verhalen kregen zij te horen tijdens hun jeugd? De bundel *Wreed schoon: volkssprookjes op reis* is het resultaat.
- > Ook samen zingen is van alle tijden, en van overal ter wereld. CEMPER, het Centrum voor Muziek- en Podiumerfgoed, stelt een boek met kinderliedjes samen. In *Schipper mag ik overvaren? En 99 andere kinderliedjes van hier en elders om samen te ontdekken* vindt u een bonte mix van honderd bekende en minder bekende liedjes. Wat ze gemeenschappelijk hebben? Ze worden voor en/of door kinderen in Vlaanderen en Nederland gezongen. U vindt er, naast de partituur, de liedjestekst en een QR-code om de melodieën te downloaden, voor elk liedje ook enkele boeiende en leuke weetjes.

Verhalen

*Je had er opa's die gewichtig spraken
en het onderste uit dingen konden halen*

*Lappen stof, hun dampende beesten, zelfs
armetierige burens – binnen afzienbare tijd –
wisten ze te puren*

*Zo niet de mijne. Keken wij op was het
omdat hij sprak in het abc van de sjamaan
die in vele kringen uitwaaierte, Opa de
imker, messenmaker, de lezer, de zalige
en mijn ent tot verhalen*

*Verhalen, zo zei hij, zijn kreupelhout voor het
vuur waar we ons rond scharen, ze verenigen*

*Men kwam samen
om zich te warmen aan*

Mustafa Kör

Slow art: thuiskomen in uzelf Katrijn D'hamers

Wat als erfgoed het warme dekentje in uw zetel zou zijn waaronder u helemaal thuiskomt? Dat kan. Slow art biedt de kans om thuis te komen in uzelf. Om te vertragen, bewust in het moment te komen, de zorgen even aan de kant te schuiven en goed voor uzelf te zorgen.

Vertragen met erfgoed dient verschillende doelen. U leert erfgoedobjecten in detail waar te nemen, met oog voor kleuren, vormen, texturen enz. U gaat ook in dialoog door waarnemingen te delen. Door te luisteren en te denken vanuit verschillende standpunten verandert ook het perspectief van de bezoekers. En tot slot stimuleert het het leervermogen en de creativiteit met opdrachten zoals tekenen bij erfgoedobjecten, samen poëzie bespreken bij een geselecteerd kunstwerk, muzikale begeleiding bij erfgoedwerken enz.

Er bestaan verschillende manieren om met slow art een houvast te bieden in een drukke wereld. Denk bijvoorbeeld aan:

- > een mindful activiteit waarbij u bezoekers mee in het moment neemt, en hen dit ook creatief en zintuiglijk laat verwerken; integreer geuren die passen bij het gekozen kunstwerk, drink samen een kop

- thee bij een 'geurig' kunstwerk, laat bezoekers texturen voelen die bij het werk passen enz.;
- > een VTS-sessie (*Visual Thinking Strategies*) waarbij bezoekers zonder voorkennis delen wat ze opmerken;
- > of yogasessies.

UITDAGING!

Mustafa Kör is schrijver en dichter. Van 2022 tot 2024 is hij Dichter des Vaderlands. Zijn gedichten vormen een mooie en sterke start van een sessie slow art en poëzie. Match tijdens Erfgoeddag een gedicht van Mustafa Kör met een kunst- of erfgoedobject. Bespreek het gedicht samen met bezoekers, en zoek dan samen de linken tussen het gedicht en het kunstwerk. FARO organiseert dit najaar ook een vorming over het opzetten van een slow-artactiviteit in verband met poëzie. Speciaal voor Erfgoeddag en Poëzieweek werken we daarin onder andere met het gedicht *Verhalen* van Kör. U leest ook nog andere gedichten op faro.be/erfgoeddag en kan inschrijven voor de vorming via faro.be/kalender.

- > Katrijn D'hamers is adviseur participatie en diversiteit bij FARO. Foto: © FARO

Maak een subjectieve kaart van de buurt

Jacqueline van Leeuwen

Jacqueline van Leeuwen is coördinator vorming en advies bij FARO.

Achter de gevels, stoepen en parken van uw wijk gaat heel wat erfgoed schuil. Naast een gewone kaart is er namelijk ook een mentale kaart met verhalen, herinneringen, waardes en betekenissen die mensen verbinden met de buurt. Persoonlijker wordt het niet. Deze kaart uittekenen geeft inzicht in hoe een buurt beleefd wordt en wat mensen er belangrijk vinden.

Een subjectieve kaart maken is een fijne bezigheid die veel verhalen losmaakt. Het werkt vaak verbindend en kan ook heel wat nieuwe ideeën opleveren voor een Erfgoeddag-project. Het resultaat is bovendien visueel en u kan het op verschillende manieren delen.

WELKE VRAGEN STELT U?

Denk eerst goed na over de vragen die mensen net iets meer laten delen over hun buurt. Bijvoorbeeld:

- > **Routes** | Hoe loopt u dagelijks rond in de buurt? Welke route neemt u voor boodschappen, koffie, om de (klein)kinderen naar school te brengen? Wat zijn bijzondere routes (bv. avondwandeling)? Waar moet u altijd glimlachen? Welke routes vermijdt u?

- > **Belangrijke punten in de buurt** | Waar verwijst u naar als u de weg moet wijzen (bv. 'Sla bij die winkel linksaf.'). Waar vinden bijzondere activiteiten plaats? Waar hebt u herinneringen, positief of negatief? Zijn er plekken verbonden met bijzondere mensen?
- > **Typering** | Wat maakt de buurt voor u bijzonder? Wat mag er niet verdwijnen? Wat hebben de bewoners van de buurt gemeen? (Denk bv. aan hobby's, tradities ...)
- > **Dromen** | Hoe zou de buurt in de toekomst eruit kunnen zien? Wat zou er nog kunnen verbeteren?
- > **Themavragen** | Welke plekken verwijzen naar liefde, spel, muziek, sport, lekker eten, feest ...?
- > **'Onderzoeksprojectje'** | Wat zetten mensen voor de ramen? Hoe ziet de buurt er voor de kinderen uit? Wat denken katten over deze buurt? Zijn er bijzondere planten of dieren? Welke elementen verwijzen naar het verleden in de buurt?

HOE BEGINT U ERAAN?

Ga op zoek naar een goede plek en een geknipt moment om bewoners te spreken. Dat kan een aparte activiteit zijn, maar u kan ook aansluiten bij een bestaande groep, of opduiken op de wekelijkse markt. Gaat u mensen individueel bevragen of juist in groep? Denk goed na over het startpunt:

- > U kan werken met een voorgetekende kaart, die laat toe om kaarten met elkaar te vergelijken. Ideaal ook als u de verhalen bijvoorbeeld later op een digitale kaart wil prikken. Voor deelnemers ziet dit er toegankelijker uit.
- > De deelnemers kunnen ook vertrekken van een leeg blad. U krijgt dan heel persoonlijke resultaten te zien. Deze werkwijze maakt vergelijkingen wat lastiger, maar kan heel interessant zijn, bijvoorbeeld om te zien wat mensen vergeten aan te duiden (blinde vlekken in de buurt?).
- > Als tussenoplossing kan u werken met transparant papier of sterk vereenvoudigde kaarten met enkel de contouren van de buurt en veel ruimte om zelf in te vullen.

↑ Verhalen lezen en beluisteren (CLT)
© FARO

WELK MATERIAAL HEBT U NODIG?

Afhankelijk van de aanpak kiest u voor een meer technische of eerder creatieve benadering. Zorg dat mensen vrij snel een bijdrage kunnen doen. En weet ook dat het bezig zijn met iets de drempel naar beneden haalt om een verhaal te delen. Alvast wat ideeën:

- > Prik verhalen met post-itpijlen op een kaart.
- > Zet Playmobil-mannetjes op de kaart. Daarna kan u nog variëren met historische figuren, beroepen, kinderen ...
- > Plak emoticons op de kaart. De stickers kunnen bijvoorbeeld (minder) fijne plekken symboliseren.
- > Werk met kleurcodes. Gebruik stiften, waterverf, stoepkrijt of borduurgaren. Gebruik per emotie een andere kleur.
- > Maak collages, bijvoorbeeld ook door foto's uit de wijk te gebruiken, of door te werken met voorwerpen.

Wijkgeschiedenis (her)ontdekken met Straathistories

Bij Straathistories gaan Leuvenaars zelf aan de slag met geschiedenis, het erfgoed en de verhalen uit de buurt. Met hulp van de Erfgoedcel Leuven verzamelen buurtbewoners zelf informatie over het verleden van hun wijk. Ze gaan op zoek in archieven, verzamelen oude foto's en nemen interviews af van oudere buurtbewoners. Resultaat is een reeks van buurtpublicaties, die gemaakt werden voor en door de buurt. Drie van deze Straathistories kan u ook met de ErfgoedApp ontdekken. Meer info: erfgoedcelleuven.be en erfgoed.app

HOE DEELT U HET RESULTAAT OP ERFGOEDDAG?

De getekende, gekleurde en geplakte kaarten die overblijven na een gesprek zijn natuurlijk al een mooi visueel resultaat. U kan de inhoud vervolgens verder delen, en de mogelijkheden zijn eindeloos. Enkele voorbeelden:

- > Het Stadsmuseum Lier en het Antwerpse project *Het Geheugen van Stuivenberg* vroegen een kunstenaar om nadien een gezamenlijke kaart te maken.
- > Veel voorbeelden vindt u ook op de website gestalten.com.
- > Een *Subjectieve Atlas* bundelt de heel persoonlijke kaarten en

fotocollages van bewoners. Dit bestaat voor Brussel en sinds kort ook voor Amsterdam.

- > Organiseer een workshop waarin u nog meer mensen uitnodigt om verhalen toe te voegen en zelf aan mapping te doen.
- > Zet een fotografieproject op waarbij u plekken die vaak terugkomen vastlegt. Bijvoorbeeld met een portret van de verteller, of waar mensen op de foto's schrijven en tekenen ...
- > Of organiseer een wandeling met verhalenvertellers op de plekken die ertoe doen.

Capteer de ziel van een wijk

Eva Begine

Eva Begine is projectmedewerker educatie en Erfgoedweken bij FARO.

Welke hartverwarmende verhalen en objecten zitten verstopt in uw wijk? Het werk van kunstenaar, theatermaker en acteur Thomas Verstraeten (FC Bergman) bestaat uit performances, video's en installaties die vaak geworteld zijn in de publieke ruimte. Zo kon u in mei 2017 vanop een tribune op Linkeroever in Antwerpen gaan kijken naar zijn Parade van mannen, vrouwen en diegenen die vanuit de verte op vliegen lijken. Verstraeten voerde 1.000 Antwerpenaren op die de stad presenteren in alle diversiteit. In 2020 inspireerde hij 200 buurtbewoners en figuranten om mee het coronajaar te verbeelden in Familiestraat, een onopvallende straat in de Seefhoek. Daarvoor maakte hij een spectaculaire en levensgrote replica van de straat waarin hij woont. In 2023 breidt hij een vervolg aan deze ode aan zijn buurt met Seefhoek Series. In dit zesdelige locatieproject neemt hij telkens een ander facet van de buurt onder de loep. FARO sprak met hem over zijn inspiratie, motivatie en aanpak.

Waarom kiest u uw eigen buurt als inspiratie voor een installatie?

“Het loont echt de moeite om het alledaagse en gewone te bevragen of te onderzoeken. Het zegt veel over wie we zijn, wat we doen en hoe we dat doen, soms zelfs meer dan in een Shakespeareaans drama of het nieuws in een krant. Dat is ook de kern van het essay van George Perec, *Nader tot wat* (oorspronkelijk: *Approches de quoi*,

1973, EB). Deze Franse schrijver had een passie voor de ‘gewone dingen’ en maakte er met heel wat stadsprojecten over Parijse wijken zijn ambitie van om een ‘poëtica van het alledaagse’ op te zetten. Bovendien woon ik in een wijk die altijd pejoratief benaderd wordt. Ze komt enkel in de media als het gaat over rellen. Die spanningen maken deel uit van deze wijk, maar zijn een fractie van wat de wijk typeert. In mijn installaties wil ik tonen dat die spanningen ook positief zijn. In de Seefhoek is niet alles afgestemd op elkaar, soms schuurt het wat in deze ‘wijk van verschil’. Dat is net een krachtcentrale. Naast jonge gezinnen op zoek naar betaalbare woningen, wonen hier ook de oude Seefhoekenaren en nieuwkomers. Al van bij het begin is dit een wijk van aankomst. Meer dan 50 % van de bewoners woont hier na een jaar niet meer. Er is dus veel circulatie, en zo is deze buurt ook heel dynamisch. Je ziet hier mensen naast elkaar cricket en kubb spelen. Het is bijzonder om te zien hoe tradities en gebruiken rondreizen en terug opgepikt worden. Ook socioloog Richard Sennett poneerde al dat mensen in een stad niet langer samenleven op basis van één traditionele nationale identiteit of leidcultuur. Een stad bestaat per

definitie door de diversiteit van haar bewoners. Zonder dat essentiële kenmerk is het geen stad. Met een kunstinstallatie laat je mensen anders naar (alledaagse) dingen kijken.”

Hoe start u die betrokkenheid bij buurtbewoners op?

“Dat doen we op verschillende manieren. Allereerst spreken we deelnemers aan via lokale verenigingen en jeugdwerkingen zoals Kras Jeugdwerk. Zij kennen de doelgroep die we bij het project willen betrekken het best. We trekken ook naar allerlei wijkevents en opendeurdagen om zo mensen te leren kennen. Daarnaast organiseren we deur-aan-deurbezoeken. We stellen er ons project voor en vragen mensen om mee te doen. Mensen reageren doorgaans heel open en gaan graag in gesprek. Tot slot doen we natuurlijk ook een oproep via de (sociale) media. Iedereen die interesse heeft om mee te doen, kan die kans grijpen.”

Met welke uitdagingen moet u rekening houden wanneer u een buurt wil betrekken bij uw project?

“Besef dat dit veel werk vraagt, anders kan je deze ambitie niet realiseren. Zo stellen we onze communicatie op in vier talen, zodat mensen weten dat ze ook echt welkom zijn. Niet alle partijen kunnen even vlot mee betrokken worden in het project. Zo zijn we in gesprek

met het psychiatrisch ziekenhuis Stuyvenberg, een belangrijke plek in deze wijk. Dat is niet vanzelfsprekend, maar we vinden het wel belangrijk dat het deel uitmaakt van het project. Je moet ook openstaan voor het onverwachte. Ik voel me vaak meer verkeersregelaar dan regisseur. Ik heb het concept voor de installatie wel autonoom bedacht, maar in de praktijk vertrek je vanuit de input van de deelnemers. Om ervoor te zorgen dat zij je concept begrijpen, is communicatie in heldere taal en begrijpbare beelden belangrijk. Soms toon ik (foto's van) de maquette en probeer ik op die manier ook hun verbeelding aan te spreken en hen daardoor deelgenoot te maken van het concept. Zorg ervoor dat je je project kan uitleggen in anderhalf uur maar evengoed in twee minuten."

Wat zou u aanraden aan organisatoren die willen werken rond de identiteit van een wijk?

"Welke hartverwarmende verhalen en objecten zitten verstopt in je wijk? Elk mooi project start bij fas-

cinatie en verwondering. Verzamel observaties en licht ze uit hun context. Draai ze om, haal ze uit elkaar, blaas ze op ... om ze ten slotte terug in diezelfde context binnen te brengen. Zo zorg je ervoor dat bezoekers dat alledaagse met andere ogen gaan bekijken. Door archetypes in te zetten als stijlmiddel verzand je niet in clichés en stereotypes, maar doe je de kijker er kritisch over nadenken. Je kan ook de theatraliteit in de stad opzoeken en zo stedelijk drama maken, maar ongetwijfeld zijn er ook heel andere manieren dan theater om de verwondering over het alledaagse te verbeelden."

Nog een laatste tip, Thomas?

"Organiseer een open call waarin je jonge kunstenaars vraagt om met het thema van Erfgoeddag aan de slag te gaan. Nodig ze uit om iets in je huis te doen rond verhalen of collectiestukken over het thema. Laat een jury (van lokale kunstenaars of jongeren) beoordelen welk project een ereplaats verdient in je expo, rondleiding of activiteit voor Erfgoeddag."

Interesse om *Seefhoek Series* in het echt te ervaren? Op Toneelhuis.be vindt u meer info en speeldata.

← *Thomas Verstraeten*
© *Sebastian Steveniers*

← *Familiestraat, Thomas Verstraeten*
© *Wannes Cré*

← *De parade van mannen, vrouwen, en diegenen die vanuit de verte op vliegen lijken, Thomas Verstraeten* © *Wannes Cré*

← *Vrijwilligers ontmoeten elkaar* © *Wannes Cré*

↓ © Michiel Devijver,
Iedereen Leest

Banden smeden met verhalen, [voor]lezen en ander boekenplezier

Sylvie Dhaene

Sylvie Dhaene is directeur van Iedereen Leest.

Vorig jaar viel Erfgoeddag samen met de eerste editie van Vlaanderenleestdag. En dat toonde zich in de kalender: tientallen erfgoedactiviteiten kregen een literair aspect en unieke (voor)leesplekken werden ingericht op binnen- en buitenlocaties. De tweede editie van Vlaanderenleestdag – tevens Wereldboekendag – valt op dinsdag 23 april 2024, dus tijdens de Erfgoedweken. Met 'Thuis' bieden zich opnieuw tal van mogelijkheden aan voor een boeiende kruisbestuiving tussen erfgoed en literatuur, en al zeker voor bibliotheken.

Boeken en verhalen zijn de basisgrondstoffen van bibliotheken. Die enorme schatkist aan boeken is bovendien veel meer dan alleen maar een bron van informatie- en kennisoverdracht. Meer dan ooit is de maatschappelijke en sociale rol van de bibliotheek van groot belang; als ontmoetingsplek, als plaats van verbinding en van rust en beleving. Bibliotheken zijn plaatsen waar iedereen, ongeacht leeftijd, inkomen, gender of herkomst welkom is. Bibliotheken zijn veilige plekken, en dus bij uitstek plaatsen waar mensen zich thuis kunnen voelen. En zeker voor wie een veilige thuisomgeving ontbeert of voor wie eenzaamheid en sociaal isolement een dagelijkse realiteit is.

Hoewel de drempel van een lokale (wijk)bibliotheek als laag wordt beschouwd, vindt niet iedereen zo- maar de weg ernaartoe. Door samen

te werken met buurtorganisaties en zich te verbinden in een breed netwerk, van jeugd- tot seniorenwerkings, van armoede-, welzijns- tot inburgeringsorganisaties, krijgen meer mensen kansen om de bibliotheek als betekenisvolle plek in hun dagelijks leven te leren kennen als een plek die ze ook als 'voor en van hen' kunnen beschouwen. Het thema 'Thuis' biedt een (dubbele!) kans om die ontmoetingsfunctie centraal te zetten: de bib als gastvrije 'community-huiskamer' en haar boekencollectie als onuitputtelijke inspiratiebron van verhalen én gespreksstof over het thema 'Thuis'.

VERHALEN VERBINDEN

Een laagdrempelige manier om mensen en verhalen samen te brengen, en ieder op verhaal te laten komen in een veilige omgeving, is het samenlezen. Verhalen zijn ideale gespreksopeners. De leesbegeleider vertrekt van een gedicht of een kortverhaal en vervolgens kunnen de deelnemers praten over wat hen in de tekst raakt, hoe ze de tekst beleven en verbinden aan hun eigen verhaal. Het thema 'Thuis' laat immers niemand onberoerd. Via organisaties zoals Het Lezerscollectief of Avansa kunt u beroep doen op opgeleide leesbegeleiders.

NIGHT @ DE BIB

Er is een grote rijkdom aan boeken, fictie en non-fictie, over 'thuis'. Een auteur uitnodigen om over zijn werk te komen vertellen en eruit voor te lezen, terwijl je samen geniet van een koffie met croissant, kan een fijne en gezellige start van Erfgoeddag zijn. Maak gebruik van auteurslezingen.be om een geschikte auteur te vinden en geniet

van een financiële tegemoetkoming. Ook in de kinder- en jeugdliteratuur is 'thuis' een veelbeschreven onderwerp. De redactie van Boekenzoeker.be maakt u wegwijs in het brede boekenaanbod voor 0 tot 18 jaar, van voorleesboeken tot Young Adult. En waarom Erfgoeddag niet laten eindigen in de bib? Jongeren zijn vast te vinden voor een nachtje in de bib, uiteraard met voorlezers voor het slapengaan! Zo wordt de bib ook een beetje thuis voor één nacht.

SLOW READING, CREATIEF SCHRIJVEN

Maak een inspirerende theemastand in uw bib of op een buitenlocatie in de buurt bij mooi weer. Creëer een aangename en gezellige leesplek waar lezers geconcentreerd en in stilte samen kunnen lezen, eventueel afwisselend met korte performances door spoken word-artiesten. Liever iets schrijven? Het thema leent zich ook uitstekend voor schrijfsessies, want iedereen heeft een verhaal over zich al dan niet ergens thuisvoelen, over afscheid, gemis, vriendschap, dromen. En die verhalen

kunnen erna ook al voorlezend gedeeld worden. Creatief Schrijven vzw helpt u graag op weg in het aanbod aan workshops en schrijfbegeleiders.

MEERTALIGE VOORLEESUURTJES

Voorlezen of voorgelezen worden in de thuistaal connecteert mensen met hun land van herkomst. In tal van bibliotheken worden meertalige voorleesuurtsjes georganiseerd. Er is een voorlezer in het Nederlands en een voorlezer in een andere taal. Soms wordt hierbij gebruikgemaakt van vertelplaten. Organisaties zoals De Verhalenweverij vzw hebben veel ervaring met voorlezen in andere talen of voor anderstaligen.

OP ZOEK NAAR BOEKENTIPS?

Voor lezers van 4 tot 8 jaar:

- > *Samen zijn we thuis* door Stephanie Parsley Ledyard, Chris Sasaki en Jaap Robben
- > *Deze rots van ons* door Kate Temple, Jol Temple, Merel Eyckerman en Lisette Ma Neza
- > *Een trui om in te wonen* door Marieke Van Hooff en Isabelle Geeraerts

Voor lezers van 8 tot 10 jaar:

- > *Misjka* door Edward Van de Vendel en Anoush Elman
- > *Max en ribbeltje* door Emi Catteeuw

Voor lezers van 16 tot 18 jaar:

- > *De rest van ons leven* door Els Beerten

Vlaanderenleestdag vindt plaats op Wereldboeken-
dag, op dinsdag 23 april. Deze actiedag kadert in de campagne *Vrienden voor het Lezen* van de Vlaamse overheid en roept iedereen, ook organisaties, op om zich op deze dag als leesambassadeur te outen. En idealiter doet u dat ook alle dagen voor en na Vlaanderenleestdag. Zo draagt u bij aan een samenleving die inzet op een inclusief, verbindend en stimulerend leesklimaat waarin meer lezers zich thuis voelen. Erfgoedlocaties hebben een belangrijke troef: ze spreken vaak tot de verbeelding en hebben veel potentieel als unieke leesplekken. Ze kunnen een bijdrage leveren om erfgoed en literatuur met elkaar te verbinden en om lezen een grotere maatschappelijke zichtbaarheid te geven.

Elders in erfgoedland

Organiseert u op Erfgoeddag een buitenexpo aan gevels en ramen van buurtbewoners? Hebt u interesse om in de huishoudelijke woordenschat van het lokale dialect te duiken? Of wilt u heel graag een reeks huiskamerlezingen organiseren? In dit hoofdstuk lichten we enkele boeiende initiatieven uit die collega-erfgoedwerkers u al voordeden. Misschien wel de start van uw activiteit in het teken van 'Thuis'?

DRAW ME A HOUSE: WERK EENS SAMEN MET EEN KUNSTENAAR

Heel wat kunstenaars, theatermakers of andere creatievelingen creëren werk rond de thematiek 'Thuis'. Misschien kan u op Erfgoeddag samen een workshop, rondleiding of ... organiseren? Zo werken Thomas Jacques en Jonas Vansteenkiste en hun team graag met u samen voor een uniek concept op Erfgoeddag. Ze onderzoeken momenteel de manieren waarop jong en oud een thuisgevoel ervaren. Dat doen ze met *Draw me a house*, een traject waarbij ze in scholen, bibliotheken of bij uw organisatie langskomen voor een workshop/installatie. De resultaten worden gedeeld op de website en binnen enkele jaren maken ze een boek over dit project. Meer info leest u op jonasvansteenkiste.com.

HEBT U NOG EEN STAMCAFÉ?

Ze zijn stilaan aan het verdwijnen: authentieke plekken waar u kennissen kan ontmoeten, rustig een boek kan lezen, de uitbater kent en waar toevallige ontmoetingen vriendschappen worden. Misschien kan u uw Erfgoeddagactiviteit laten plaatsvinden in het traditionele café in uw gemeente? In haar boek *Authentieke Belgische cafés* houdt *Bake-Off*-presentatrice Regula Ysewijn een pleidooi om zorgzaam om te springen met het Belgische café-erfgoed. Meer info: lusterpublishing.com

ALAAMBAK: THUIS IN AMBACHTEN

Veel ambachtslieden werken (deels) van thuis uit of maken producten die voor het huishouden bestemd zijn. De educatieve koffer *Alaambak* van Erfgoedcel Brugge zet ambachten in de kijker voor leerlingen uit het derde en vierde leerjaar van de basisschool. Centrale focus is het begrip 'ambacht'. Er wordt met de klas een antwoord gezocht op de vragen: 'Wat is een ambacht?', 'Hoe zijn ambachten ontstaan?' en 'Waarom is het belangrijk om ambachten te bewaren voor de toekomst?'. De inspiratiemap is opgebouwd volgens verschillende invalshoeken, en niet ambacht per ambacht, om een zo geïntegreerd mogelijke aanpak na te streven. Meer info? De koffer is binnenkort gratis uit te lenen via de uitleendienst van Erfgoedcel Brugge: erfgoedcelbrugge.be.

EEN HUIS VAN/VOOR GOD

Thuis is die plek waar u helemaal uzelf kan zijn. De wandelroute *Gesloten/open deuren* biedt een inkijk in de verschillende geloofs- en levensovertuigingen in Brugge en focust op die plekken waarvan de deuren vaak gesloten blijven. Op negen haltes ontmoet u de verhalen van mensen met een anglicaanse, hindoeïstische, islamitische, orthodoxe, protestantse, rooms-katholieke, humanistische en boeddhistische geloofsovertuiging. Meer info: erfgoed.app

DEN BROAVEN GOAD

Hoe voelde het om te leven in oorlogstijd? De inwoners van Oosteeklo, lokale verenigingen en kerkbesturen werkten, samen met Erfgoedcel COMEET, maandenlang toe naar één hoogtepunt: een heel weekend in het teken van het leven zoals het was ... tijdens de Eerste Wereldoorlog. De openbare verlichting ging twee dagen uit, het centrum werd autoluw en twintig oorlogscafés heropenden eenmalig de deuren. Het project betekende een sterke stimulans voor het dorpsgevoel en won in 2016 de provinciale erfgoedprijs van Oost-Vlaanderen. Meer info: <https://bit.ly/erfgoedprijs2016> en <https://bit.ly/oosteeklo>

ZONDAGS ONTBIJTEN MET HET GEZIN

Brood verbindt en brengt mensen samen. Kan u op Erfgoeddag bezoekers in de watten leggen met een huiselijk ontbijt voorzien van pistolets en koffiekoeken, vers van de bakker? Wanneer u daarvoor ook nog eens samenwerkt met het (avond)onderwijs en lokale bakkerijen, dan past het resultaat al helemaal bij Erfgoeddag. Hebt u interesse om een activiteit rond broodcultuur uit te werken? De 'Broodcultuurraad' verenigt de brede erfgoedgemeenschap rond broodcultuur en ijvert voor een erkenning van de broodcultuur in België. Ze doen dit in nauwe samenwerking met CAG. Meer info: immaterieelerfgoed.be

THUIS IN DE RENAISSANCE

Hoe creëerden Brugse inwoners een thuis? Hoe zag een gewoon huiselijk interieur eruit in de 16e eeuw? En belangrijker nog: hoe bestudeer je de wooncultuur van vervlogen tijden aan de hand van archiefbronnen zoals testamenten? Schijnbaar eenvoudige vragen, maar toch gingen maar weinig onderzoekers Julie De Groot al voor. In de publicatie *At home in*

↓ Erfgoeddag 2023 bij Abdij van Park
© FARO, foto: Dries Theuwissen

Renaissance Bruges zet ze huiselijke voorwerpen in hun oorspronkelijke context. Door objecten, mensen en ruimtes met elkaar te verbinden, maakt u kennis met de wereld van Bruggelingen in de renaissance. U kan het boek hier downloaden: lup.be

ANARCHISME ZONDER SCHRAMMEN

'Je emigreert om te ontdekken hoe het thuis is.' Met deze uitsmijter rondt Rob van Essen zijn kortverhaal af. Daarin vertelt hij over hoe hij zijn emigratie van Nederland naar België ervoer en hoe dit voor hem een ander thuisgevoel creëerde. Een fijne leestip! U kan het verhaal hier lezen: de-lage-landen.com

40 JAAR OP DE BARRICADE VOOR MINDERHEDEN

Nog tot 27 oktober 2023 loopt bij Amsab-ISG een expo die tot stand is gekomen in volledige cocreatie met de archiefvormer zelf: DHKD of Democratische Culturele Volksvereniging. Aanleiding is de 40e verjaardag van DHKD, een van de eerste 'zelforganisaties' in Vlaanderen. In samenwerking met Amsab-ISG, STAM (*De Vierkante Kilometer*) en Erfgoedcel Gent brengen ze hun verhaal in de tentoonstelling *Wij zijn nooit de Turken geweest. DHKD: 40 jaar op de barricade voor minderheden*. Lees hier een duogesprek met de trekkers van de expo: foliomagazines.be

WAAROM EEN ERFGOEDDAG EN ERFGOEDWEEKEN?

Met activiteiten in zo goed als elk dorp en elke stad in Vlaanderen en Brussel toont de cultureel-erfgoedsector zichzelf al ruim twintig jaar van zijn beste kant op de eerste zondag na de paasvakantie. Het doel hiervan? De rijkdom, de verscheidenheid en het potentieel van het roerend en immaterieel cultureel erfgoed dat Vlaanderen en Brussel rijk is onder de aandacht van zoveel mogelijk mensen brengen. Ook wil Erfgoeddag de reflectie over erfgoedontsluiting, publiekswerking en duurzaamheid stimuleren bij erfgoedwerkers. Dankzij de wisselende jaarthema's ontstaan er telkens opnieuw boeiende samenwerkingen tussen erfgoedspelers en tal van andere partners en sectoren.

Sinds 2022 zijn er ook Erfgoedweken gericht op lagere en secundaire scholen. Het is een sociologische ijzeren waarheid: hoe jonger mensen op een positieve, inspirerende manier met erfgoed en cultuur in contact komen, hoe groter de kans dat ze een 'erfgeedgevoeligheid' ontwikkelen, hun verbeeldingskracht kunnen aanspreken en (kritisch) denkvermogen opbouwen. De komende jaren ambieert Erfgoeddag om de doelgroepwerking richting kinderen en jongeren verder te versterken. We blijven daarom de formule van de Erfgoedweken verder ontwikkelen.

De landelijke coördinatie van de Erfgoeddag en de Erfgoedweken is in handen van FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed. Erfgoedcellen voorzien de regionale coördinatie.

ZET U UW SCHOULDERS MEE ONDER DE ERFGOEDWEEKEN?

Naast de Erfgoeddag organiseren we dit jaar voor de derde keer de Erfgoedweken voor het onderwijs. We houden vast aan de drie pijlers die bij de vorige edities vorm kregen. Dat betekent dat we in 2024 opnieuw inzetten op Erfgoedklasbakken, vipactiviteiten en [Erfgoedwijs.be](https://erfgoedwijs.be). Alle activiteiten worden gratis aangeboden aan scholen.

Achteraan deze brochure vindt u een handige, uitknipbare tijdlijn. Daarin staat alles wat u moet weten om vlot een Erfgoeddagactiviteit te organiseren.

× Ga de uitdaging aan en trek als Erfgoedklasbak naar een klas

Elke leerkracht zal beamen dat tijd voor excursies schaars is. Gaat u mee de uitdaging aan om binnen te treden in een klaslokaal? Een Erfgoedklasbak die zijn passie, verhalen en materiaal meeneemt naar de klas? Daar steken zowel de leerkracht als de leerlingen veel van op. Niet alleen educatieve maar ook andere medewerkers kunnen met een aanbod naar de klas trekken. Zo kunnen we erfgoedverhalen bij heel uiteenlopende vakken en richtingen brengen. Erfgoed hoort immers niet alleen thuis bij klassiekers als artistieke vakken, maar ook bij talen of (exacte) wetenschappen. Een restaurator, molenaar, archivaris, directeur of onthaalmedewerker? Alle erfgoedwerkers kunnen met hun verhalen raken aan leerdoelen en sleutelcompetenties.

Doorgaans zal een Erfgoedklasbak een activiteit van een lesuur voorzien, maar in samenspraak met de school kan dat ook wat langer duren. Zo hebt u dus zelf de touwtjes in handen: gaat u liever voor een laagdrempelig bezoek van een lesuur of hebt u genoeg tijd en ideeën om een klasgroep

meerdere uren mee op sleeptouw te nemen? Trekt u naar één klas en één school of naar meerdere klassen en scholen? Plant u een structureel aanbod doorheen het schooljaar? FARO onderzoekt graag samen met u wat nodig is om een structureel Erfgoedklasbakaanbod uit te rollen. Neem contact met ons op via eva.begine@faro.be.

En wat na uw bezoek aan de klas? Een Erfgoedklasbakuurtje lijkt iets heel vluchtigs te zijn en misschien vraagt u zich wel af wat al die moeite echt oplevert. Vergeet dan niet dat u met uw bezoek een eerste persoonlijke contact hebt gelegd. U leert uw doelgroep kennen in zijn eigen 'habitat' en ontdekt ook meer wat er leeft bij het jonge publiek. Ook de leerkracht leert uw erfgoedinstelling beter kennen.

Zo kan u dit Erfgoedklasbakuurtje ook zien als een startsignaal voor latere samenwerkingen. Komt de klas volgend jaar ook eens bij uw organisatie op bezoek? Zijn een aantal jongeren in de klas uitgedaagd om bij uw (jongeren)werking aan te sluiten? Of komen er na dit lesuur ideeën op om een intensievere samenwerking op school te realiseren in de vorm van een dynamoPROJECT? U leest het goed: uw Erfgoedklasbakexperiment kan wel eens een frisse wind zijn in uw publiekswerking.

Vergeet bovendien ook niet dat we met alle Erfgoedklasbakken samen een groot aantal leerlingen bereiken!

Zin in?

- > Meer lezen over de ervaringen van andere Erfgoedklasbakken? U vindt heel wat getuigenissen op faro.be/erfgoeddag.
- > Hoeven we u niet meer te overtuigen en gaat u (opnieuw) aan de slag? Dan helpt het digitale leerpad u bij de voorbereiding van uw lesmoment: erfgoedklasbak.erfgoeddag.be.
- > Nood aan meer ondersteuning? Op faro.be/kalender vindt u een overzicht van alle vormingen die we de komende maanden plannen. U kan steeds ook terecht bij het FARO-team voor verdere begeleiding. Contacteer hiervoor eva.begine@faro.be.

× Organiseer een vipactiviteit op locatie

Rolt u de rode loper uit voor klassen tijdens de Erfgoedweken? Met een vipactiviteit biedt u een formule aan die niet klassiek in uw scholenaanbod zit: een rondleiding achter de schermen of een unieke workshop behoren tot de mogelijkheden. Ook hier hebt u de touwtjes zelf in handen. Wenst u tijdens de Erfgoedweken heel veel klassen te ontvangen of beperkt u het aanbod naargelang uw capaciteit? Of misschien beschouwt u de Erfgoedweken als de uitgelezen kans om klassen te bereiken die nog niet eerder de weg vonden naar uw huis? U kan bijvoorbeeld inzetten op een bijzondere activiteit voor een OKAN-klas, BuLO-groep (buitengewoon lager onderwijs) of BuSO-klas (buitengewoon secundair onderwijs). Of misschien hebt u wel een workshop in petto die bijzonder geschikt is voor een specifieke beroepsopleiding? Wanneer u specifieke groepen voor ogen hebt, is het zeker aangewezen om scholen aan te schrijven. Door op maat te werken en scholen uit te nodigen voor dat aanbod, maakt u die contacten meteen persoonlijker en kan u ook vlotter rekenen op feedback. De leerkracht krijgt een uniek aanbod cadeau en reflecteert daar doorgaans graag met u over.

× Ontsluit u uw lesmateriaal al op Erfgoedwijs.be?

U ontwikkelde al (veel) educatief materiaal? Misschien ontwierp u een eenvoudig stappenplan of een filmpje bij een expo of andere erfgoedactiviteit? Of werkte u eerder een digitale oefening of een lespakket uit voor uw klasbakkmoment? Misschien vond dat materiaal een plekje op uw website of in een archiefkast? U wil ongetwijfeld dat die inspanningen niet verloren gaan. Wil u daarenboven meer inzetten op het bereiken van onderwijzers? Dan loont het de moeite om een profiel aan te maken op [Erfgoedwijs.be](https://erfgoedwijs.be) en uw lesmateriaal daar te uploaden. Zo leren leerkrachten u kennen als een partner die hen ondersteunt in hun dagelijkse lespraktijk. Erfgoedwijs.be is een deelsite van KlasCement, een website met een bereik van maar liefst 275.131 leerkrachten. Zelf van start gaan met [Erfgoedwijs.be](https://erfgoedwijs.be)? Op faro.be/erfgoeddag vindt u een handige snelstartgids. We organiseren regelmatig ook workshops.

DOET U MEE? ALLE INFO OP EEN RIJTJE

× Aan welke voorwaarden moet mijn activiteit voldoen?

We verwelkomen graag uw voorstellen voor een activiteit. Om deel te nemen moet uw activiteit wel aan een aantal voorwaarden voldoen. Het overzicht van de algemene voorwaarden leest u op faro.be/erfgoeddag.

De belangrijkste elementen voor **Erfgoeddag**:

- Uw activiteit heeft een link met het thema 'Thuis'. Erfgoeddag mag niet louter een opendeurdag zijn.
- Uw activiteit focust op cultureel erfgoed. (collecties, tradities ...). Voor het onroerend erfgoed (gebouwen) is er de Open Monumentendag in september.
- Uw activiteit vindt plaats op zaterdag 20 of zondag 21 april 2024.
- Uw activiteit is gratis voor het publiek.

De belangrijkste elementen voor de **Erfgoedweken**:

- Uw activiteit vindt plaats tussen 15 en 26 april 2024. Binnen deze timing kan u zelf aangeven wat haalbaar is.
- Uw activiteit focust op cultureel erfgoed. Er mag, maar hoeft geen link te zijn met het thema van Erfgoeddag.
- Uw activiteit is gratis voor het onderwijsveld.

× Hoe kan ik mijn activiteit(en) registreren?

Registraties voor Erfgoeddag en de Erfgoedweken verlopen via inschrijven. erfgoeddag.be. Activiteiten voor Erfgoeddag worden na controle automatisch gepubliceerd op [Erfgoeddag.be](http://erfgoeddag.be) en op de UiTdatabank. Erfgoedweek-activiteiten verschijnen na controle op Cultuurkuur.be/erfgoedweek.

× Belangrijke data Erfgoeddag

Tijdig brainstormen, een creatief idee bedenken en grondig communiceren naar het publiek? Achteraan deze brochure vindt u een handige tijdlijn die u meeneemt doorheen de organisatie van een Erfgoeddagactiviteit. Knip de tijdlijn uit en hang ze op een centrale plaats.

× Belangrijke data Erfgoedweken

De organisatie van een activiteit voor scholen tijdens de Erfgoedweken vraagt een andere aanpak dan die voor een publieksevenement als Erfgoeddag. Daarom splitsen we deze timings volledig op.

Oktober 2023 | Brainstorm en contacten scholen opsporen

Hebt u zin om in april 2024 een activiteit voor scholen op te zetten? Organiseer dan zo gauw mogelijk al een brainstormmoment met de betrokken collega's en maak uw insteek concreet. Het loont daarenboven om van bij de start van uw initiatief nauw samen te werken met scholen. Zo kan u rekenen op respons, draagvlak en bruikbaarheid.

27 november 2023 | Deadline registratie activiteiten Erfgoedweken

Activiteiten organiseren in een schoolse context vraagt tijd. Leerkrachten moeten over voldoende tijd beschikken om het aanbod te verkennen en in te plannen in de schoolagenda's. Daarom is de deadline om activiteiten te registreren voor de Erfgoedweken 27 november 2023. Zo kunnen we uw aanbod nog voor de kerstvakantie in primeur voorstellen aan scholen en hebt u de grootste kans op enthousiaste respons.

December 2023 | Communicatie naar scholen

Vanaf december kunnen we dan samen leerkrachten inspireren met een rijk aanbod via [Cultuurkuur.be/erfgoedweek](https://cultuurkuur.be/erfgoedweek). FARO verspreidt het aanbod daarnaast ook bij overkoepelende onderwijspartners en -platformen. Lokale en regionale coördinatoren delen het aanbod in de scholenregio: zorg ervoor dat u die communicatie niet mist door te laat te registreren. Hoe later u registreert, hoe minder kans u hebt dat uw activiteit wordt opgepikt.

Februari 2023 | Last minute matching

Vond u nog geen match met een klasgroep? Spreek dan zeker ook uw persoonlijke netwerk aan. Leerkrachten van uw (klein)kinderen, collega's die mensen in scholen kennen ... De Erfgoedweken zijn een kans om nieuwe contacten te leggen: maak daar dus ook gebruik van.

Voorjaar 2023 | Aanpassen blijft mogelijk

Zoals u ondertussen gewend bent voor Erfgoeddag- en Erfgoedweekactiviteiten, kan u ook na de deadline nog activiteiten aanpassen of nieuwe activiteiten toevoegen. Besef dat uw aanbod dan niet meer kan opgenomen worden in overkoepelende communicatie-acties en u dus best zelf op zoek gaat naar geïnteresseerde scholen.

× Vormingsaanbod

FARO presenteert een divers programma aan vormingen voor de Erfgoeddag en Erfgoedweken. Inschrijven doet u steeds via faro.be/kalender.

- > **Regionale inspiratiesessies** | najaar | georganiseerd door de erfgoedcel in uw buurt
- > **Workshop erfgoedspelen maken met de ErfgoedApp** | 10 oktober | Brussel
- > **Inspiratiedag focus migratie** | 19 oktober | Brussel
- > **Aan de slag met inclusieve taal** | 7 november | digitaal
- > **Coachingstraject samenlezen** | Interesse? Neem contact op via elien.doesselaere@faro.be
- > **Toegankelijkheid van mijn activiteit correct aangeven** | najaar | meer info volgt
- > **Vuile handen, lerende kinderen: inspiratiedag erfgoed en onderwijs** | 20 oktober | Gent
- > **Startdag Erfgoedklasbakken** | 10 november | Brussel
- > **Slow art** | najaar | meer info volgt
- > **Train-de-trainer buurten met erfgoed** | najaar | meer info volgt
- > **Inspiratie voor het (budgetvriendelijk) organiseren van erfgoedactiviteiten: van tentoonstellen tot meer!** | 30 november, 5 december en 25 januari in Gent, Leuven en Mechelen
- > **Broodje UiT: meer publiek met de UiTdatabank** | 11 januari, digitaal (door publiek)
- > **Toets uw onderwijsaanbod op didactische kwaliteit** | 27 februari 2024 | meer info volgt
- > **Uitwisselingsmoment Erfgoedklasbakken** | februari
- > **Opleiding erfgoed en onderwijs** | januari-mei | Brussel
- > **Coachingstraject beeldend vertellen** | 22 februari | Brussel
- > **Inspiratie voor communicatie over mijn evenement** | februari | digitale avondsessie
- > **Terugkomdag Erfgoeddag en Erfgoedweken** | 30 mei

↑ Erfgoedweken 2023, Vorming Kickoff Erfgoedklasbakken © FARO, fotograaf Dries Theuwissen

We helpen u graag

Op faro.be/erfgoeddag vindt u regelmatig een nieuwe portie inspiratie voor de organisatie van een activiteit. Schrijf u via faro.be/nieuwsbrief in op onze maandelijkse nieuwsbrief voor updates en een handig overzicht van die inspiratie. Het FARO-team helpt u met plezier verder bij specifieke vragen. U kan contact met ons opnemen via info@erfgoeddag.be of 02 213 10 73. Ook bij de erfgoedcellen kan u terecht voor ondersteuning. U vindt de erfgoedcel in uw buurt via erfgoedcellen.be.

DENKT U OOK AAN DE COMMUNICATIE OVER UW ERFGOEDDAGACTIVITEIT?

U stemt af met collega's, registreert uw activiteit op inschrijven.erfgoeddag.be en werkt de inhoud in het voorjaar verder uit. U kan voor de campagne uiteraard rekenen op de nationale en regionale communicatie-acties van FARO en de erfgoedcellen. Maar zorgt u ook zelf voor sterke communicatie over uw activiteit? Of u nu voor het eerst een Erfgoeddagactiviteit organiseert of van Erfgoeddag al jaren een vast agendapunt maakt: uit de volgende tips kan u vast inspiratie sprokkelen om iets nieuws te proberen.

× Dien uw activiteit tijdig in

Registreer uw activiteit tegen 12 januari 2024, zodat die mee opgenomen wordt in alle communicatiekanalen. Zo kan u optimaal meesurfen met de verkoepelende campagne via de nationale, lokale en regionale platformen. Dat zijn onder andere de UiTdatabank, Erfgoeddag.be, VRT, de schermen van gemeentes, de regionale programmabrochures, lokale kranten enz.

× Meer publiek met een sterke omschrijving

Maak werk van een heldere, correcte omschrijving van de activiteit en zorg voor een korte, specifieke titel. Plaats uzelf daarbij in het standpunt van het beoogde publiek. Waarom zou iemand langskomen? Wat zit er voor hen in? Zorg allereerst dat mensen zin hebben om te komen: wat kunnen ze beleven, leren of doen? In andere velden is ruimte voor het praktische luik: is het duidelijk waar bezoekers onthaald worden en hoe ze kunnen reserveren?

× Zorg voor een inhoudelijke lijn

Het jaarlijks wisselende thema van Erfgoeddag is een belangrijk deel van de sterkte van het evenement, ook op communicatief vlak. Organiseert u verschillende activiteiten? Dan is het interessant om die inhoudelijk aan elkaar te linken. Zo communiceert u eenvoudiger en dus sterker.

Maak de activiteit ook kenbaar bij uw bestaand publiek. Neem de activiteit op in uw nieuwsbrief, communiceer erover op sociale media, verspreid afiches en hang die uit op uw eigen erfgoedlocatie. Contacteer ook groepen die al eerder langskwamen: ze kunnen uw initiatief verder delen in hun netwerk.

× Communiceer online én offline

Maak gebruik van Facebook(-groepen) en Instagram voor communicatie over het evenement en plan die berichten ook in. Resultaat is niet alleen meer gemoedsrust maar ook een betere spreiding, meer variatie en als gevolg een beter bereik. Misschien kan u een leuke actie of wedstrijd bedenken die mensen motiveert om mee te communiceren over uw activiteit? Op de Erfgoedwijzer van FARO leest u inspiratie voor het brengen van een sterk verhaal op Facebook en vindt u tips voor inclusieve communicatie. Of neem het boek *Scoren met creatieve content op sociale media* van I Like Media eens door.

Digitale communicatie-acties zijn vandaag noodzakelijk. Maar verlies daarbij uw offline acties niet uit het oog. We leven samen in een digitale én fysieke wereld. U kan makkelijk gepersonaliseerd drukwerk bestellen via de Erfgoeddagwebshop op shop.faro.be. Vraag bijvoorbeeld of u affiches kan ophangen bij de lokale handelaar en leg flyers bij de koffiebar in uw buurt. Organiseert u een activiteit voor de Erfgoedweken? Deel dan bv. Erfgoeddagstickers uit aan de leerlingen om in hun agenda te plakken: handige communicatie over Erfgoeddag naar zowel kind als ouder.

× Samenwerking loont

Erfgoeddag zet al jaar en dag in op nieuwe samenwerkingen tussen erfgoedpartners. U vindt zo inspiratie bij elkaar en kan de krachten bundelen. Dat geldt voor de inhoudelijke en praktische uitwerking van een activiteit, maar evengoed voor uw communicatie. Door samen te werken kan u rekenen op elkaars doelpubliek. U kan daarenboven het werk en de kosten verdelen. Misschien kan u samen broodzakken in uw regio laten bedrukken? Of u spreekt wijken en gemeentes aan waar geafficheerd wordt? U kan samen een *influencer* – iemand met een groot bereik op sociale media – uitnodigen voor een unieke beleving in jullie organisaties. Leg uw oor eens te luisteren bij uw regionale Erfgoeddagcoördinator (erfgoedcel). Kan u herbruikbaar promotiemateriaal bij hen uitlenen? De medewerkers kunnen u ook in contact brengen met andere organisatoren en overkoepelende communicatiepartners. En tot slot: bent u specifiek op zoek naar nieuwe communicatiepartners? Hou dan eens een brainstorm met het team. Waar gaan uw collega's op zoek naar uitstappen? Welke nieuwsbrieven, websites, Instagramaccounts ... volgen zij?

× Maak het visueel uitnodigend

Bij alle communicatie over uw activiteit worden beelden gebruikt. Die beelden zijn meteen ook de manier waarop mensen voor het eerst aangesproken worden over uw initiatief. Zorg dus voor een frisse en uitnodigende foto die een correct beeld schetst van uw activiteit. Kies ook een foto waarin uw doelpubliek zichzelf herkent. Het loont daarenboven de moeite om op Erfgoeddag een fotograaf in te schakelen. Dit levert dankbare beelden op die u doorheen het jaar verder kan inzetten. Hebt u geen budget voor een professionele fotograaf? Maak dan afspraken met uw collega's over het nemen van foto's. Hou hierbij uiteraard rekening met de privacyregeling en vraag altijd toestemming.

× Neem contact op met de lokale en regionale pers

Maak duidelijk wat er uniek is aan uw activiteit en nodig de streekjournalisten eventueel al eens uit voor een uniek voorsmaakje. Op de Erfgoedwijzer van FARO leest u heel wat tips voor een goed persbericht en een grondig mediabeleid.

↓ Erfgoeddag 2023 bij KOERS
© FARO, door Dries Theuwissen

× Op zoek naar meer?

Communicatievormingen FARO: ondersteuning voor erfgoedprofessionals

Het is intussen een beproefd recept: tijdens een reeks digitale collegagroepen delen erfgoedwerkers genereus hun kennis, ervaringen en expertise over een bepaald communicatievraagstuk en gaan hierover in gesprek met de groep. Want samen weten we meer.

- > Dit najaar staan o.a. sessies over *visual branding* en het meten van uw website op de planning.
- > Op de Erfgoedwijzer leest u ook heel wat inspirerende teksten. Die zetten u op weg over thema's zoals persbeleid, taalgebruik en sociale media. Voor een overzicht: faro.be/kennis en faro.be/kalender.

Erfgoed in de praktijk: ondersteuning voor erfgoedvrijwilligers

Samen met Histories en Davidsfonds organiseert FARO avondcursussen die erfgoedvrijwilligers ondersteunen bij de organisatie van een activiteit voor evenementen zoals Erfgoeddag, Nachten van de Geschiedenis of Open Kerkendagen.

- > Dit najaar mag u een vorming over het budgetvriendelijk organiseren van erfgoedactiviteiten verwachten. De vorming wordt op 30 november, 5 december en 25 januari georganiseerd. Op faro.be/kalender vindt u het overzicht.
- > Op Histories.be vindt u ook heel wat tips die we samenstelden uit afgelopen vormingen over bv. eventcommunicatie, fotografie, video's maken of feedback verzamelen.

publiq: ondersteuning voor vrijetijdscommunicatie

publiq is al jaren partner van Erfgoeddag. Dankzij onze samenwerking verschijnen alle activiteiten netjes in de UiTdatabank. De organisatie deelt haar inzichten en expertise rond vrijetijdscommunicatie regelmatig met de sector.

- > De webinarreeks *Broodje UiT* reikt dit najaar o.a. tips aan voor het analyseren van data en schrijven van publieksvriendelijke teksten. Op publiq.be/nl/events vindt u een overzicht. Zo is er op 11 januari 2024 een sessie over het maken van een goede activiteitenomschrijving.
- > Hoe duidelijker uw activiteit omschreven staat, hoe vlotter u een publiek kan uitnodigen om langs te komen. Op publiq.be/nl/inzichten-en-praktijk vindt u heel wat tips.

Hoe organiseer ik mijn Erfgoeddag?

Hiernaast staat een **tijddlijn** waarmee u makkelijk een Erfgoeddagactiviteit organiseert. Waarmee houdt u rekening in het proces? Welke deadlines zijn er? En waarop moet u vooral letten voor een geslaagde promotiecampagne? U ziet het in een oogopslag.

Alles over de Erfgoeddag & de Erfgoedweken vindt u via faro.be/erfgoeddag.

Hebt u vragen?

Contacteer ons gerust via info@erfgoeddag, be of 02 213 10 81. Uiteraard is uw lokale coördinator (gemeente/ stad) of regionale coördinator (erfgoedcel) beschikbaar voor al uw vragen groot en klein.

Als eerste op de hoogte blijven?

Teken in op de maandelijkse nieuwsbrief via faro.be/nieuwsbrief of volg ons op de sociale media via [@erfgoeddag](https://www.instagram.com/erfgoeddag).

Erfgoeddag is een initiatief van

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed
Priemstraat 51, 1000 Brussel
info@erfgoeddag | 02 213 10 60
faro.be/erfgoeddag

Tijddlijn voor het organiseren van

september

oktober

november

december

Eerste verkenningen

Idee concretiseren

- ▶ **Communicatie | eind september**
U ontvangt de **inspiratiebrochure**.
- ▶ **Activiteit | eind september**
Start inschrijfperiode via inschrijven.erfgoeddag.be.
- ▶ **Activiteit | oktober**
Op zoek naar inspiratie voor de inhoud of vorm van uw activiteit? Maak gebruik van het **vormingsaanbod** van FARO. Dat vindt u op faro.be/kalender.
- ▶ Op zoek naar regionale inspiratie of netwerking? Ga langs op de **inspiratiesessie** van uw erfgoedcel of gemeente.

▶ **ERFGUEDWEEK** | 27 november 2023
Zachte registratiedeadline voor activiteiten tijdens de **Erfgoedweken**. Tips en timing voor de organisatie van een activiteit voor scholen: faro.be/erfgoeddag.

TIPS

- > **Bundel de krachten!** Denk aan samenwerkingen met andere (erfgoed)spelers.
- > Weet u niet waar begonnen? Neem contact op met uw lokale/regionale coördinator of erfgoedcel.
- > Er bestaan mogelijkheden voor alternatieve **financiering**. Hou rekening met de deadlines voor projectsubsidies. Polshiervoor bij uw regionale coördinator.
- > Na uw inschrijving volgt een check door de lokale en regionale coördinatoren. Zij controleren of uw activiteit voldoet aan de algemene voorwaarden (zie faro.be/erfgoeddag). Alles in orde? Dan verschijnt uw activiteit al online in de **UiTDatabank** of op Cultuurkuur.be.
- > U kan uw activiteit steeds **blijven aanpassen**. Updates verschijnen daags nadien online.

januari

februari

maart

april

Programma realiseren
& communicatie plannen

Activiteit afwerken
& start communicatiecampagne

- ▶ **Activiteit | 12 januari 2024**
Zachte **registratiedeadline** voor activiteiten op Erfgoeddag via inschrijven.erfgoeddag.be.
- ▶ **Communicatie | 8 januari**
Start bestelperiode gepersonaliseerd drukwerk en stockproducten via shop.faro.be.

- ▶ **Communicatie | 1 maart**
Deadline voor het bestellen van **drukwerk**. Stockproducten kan u t/m 9 april bestellen.
- ▶ **Communicatie | 21 maart**
 - Lancering programma en **start publiekscampagne**.
 - U ontvangt het bestelde drukwerk rond deze datum.
 - Stuur een reminder naar uw netwerk en partners. Communiceren ze mee?
- ▶ **Communicatie | 9 april**
Deadline voor het bestellen van stockproducten via shop.faro.be. U ontvangt deze producten rond 15 april.
- ▶ **Communicatie | Week voor EGD**
Laatste communicatie-acties.

- > Voorbeelden van het **promotiemateriaal**: faro.be/erfgoeddag/promotie. Hier kan u ook gratis digitale banners downloaden.
- > Denk ook na over de manier waarop u zelf zal communiceren over uw activiteit. Tips voor **communicatie** leest u op faro.be/erfgoeddag/promotie en in de inspiratiebrochure.

ERFGOEDDAG

21 april: Erfgoeddag

ERFGOEDWEEK

15-26 april: Erfgoedweken

- ▶ **Evaluatie | 21 april**
Bezoekersaantallen registreren en tegen 17 uur bezorgen aan FARO en aan uw lokale coördinator.
- ▶ **Evaluatie | na afloop**
Vult u de evaluaties in die u ontvangt?
- ▶ **Communicatie | na afloop**
 - Veel dank voor uw engagement! Denk eraan om ook uw team te bedanken.
 - Ontdek het thema voor 2025 op faro.be

COLOFON

Coördinatie en redactie > Katrijn D'hamers, Roel Daenen en Michelle Van Meerhaeghe

Veel dank aan de auteurs > Winny Ang, Eva Begine, Tina De Gendt, Sylvie Dhaene, Elien Doesselaere, Karim Ettourki, Roselyne Francken, Jan Geypen, Jeroen Janssens, Sven Lefèvre, Anne-Cathérine Olbrechts, Hendrik Vandeghinste, Hildegard Van Genechten, Jacqueline van Leeuwen, Tammy Wille

Eindredactie > Birgit Geudens en Annemie Vanthienen

Vormgeving > Silke Theuwissen

Coverfoto > Heimweefestival © Red Star Line Museum, foto: Tom Cornille

Druk > Albe De Coker

Wettelijk depot > D/2023/11.524/5

Verantwoordelijke uitgever > Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in opdracht van de Vlaamse overheid en in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.

VOLG ONS OP

Vlaanderen
verbeelding werkt.